

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Андрій ШЕВЧУК

Методичні рекомендації для підготовки до
семінарських занять з освітньої компоненти
**«Нова історія країн Європи та Америки»
(частина I)**

ЖИТОМИР - 2023

УДК 94 (4+71)

Ш 37

*Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол № 13 від 29 червня 2023 року)*

Рецензенти:

Власюк І. М. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка, доцент.

Кондратюк Ю. С. – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософсько-історичних студій і масових комунікацій Державного університету «Житомирська політехніка», доцент.

Панченко В. С. – кандидат історичних наук, викладач вищої категорії, викладач-методист, голова Центру науки, голова циклової комісії гуманітарних та природничих дисциплін ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ».

Ш 37

Шевчук А. В. *Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять з освітньої компоненти «Нова історія країн Європи та Америки» (частина І).* Житомир: Вид. ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 51 с.

У методичних рекомендаціях для підготовки до семінарських занять з освітньої компоненти «Нова історія країн Європи та Америки» (частина І) для здобувачів вищої освіти історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка вміщено навчальний план, плани семінарських занять, тестові завдання для перевірки знань здобувачів, питання до заліку, список рекомендованої літератури та джерел, критерії оцінювання знань.

УДК 94(4+71)

©Шевчук А. В.

©Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма курсу «Нова історія країн Європи та Америки» (частина I).....	5
Навчально-тематичний план	8
Список рекомендованої літератури.....	10
Плани семінарських занять та завдання для самопідготовки	12
Питання до заліку.....	46
Критерії оцінювання знань здобувачів освіти	48

ВСТУП

У сучасному світі спостерігається посилена увага до минулого. Розуміння складних процесів неможливе без осмислення подій, які беруть початок у період нового часу (кінець XV – початок XX ст.). Дослідження витоків проблемних моментів допоможе вибудувувати стратегію їх уникнення / подолання.

Метою вивчення освітньої компоненти «Нова історія країн Європи та Америки» (частина I) є засвоєння здобувачами вищої освіти системи знань про закономірності та особливості розвитку провідних країн Європи та Америки (1492 – 1870 рр.).

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- дослідження історії, процесів державотворення і розвитку європейських і американських народів в хронологічних рамках від кінця XV – до 1870 р.;
- розуміння складнощів взаємозв'язків між різними народами;
- осмислення проблем та складнощів розвитку зазначених регіонів для об'єктивної оцінки їх ролі у всесвітній історії;
- вивчення загальних законів історичного процесу та їх прояв у нові часи;
- виділення окремих закономірностей історичних подій різних європейських держав відповідного періоду;
- узагальнення наслідків еволюційного й революційного поступу людства.

Обов'язкова освітня компонента «Нова історія країн Європи та Америки» є базовою для вивчення всесвітньої історії та складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Програму дисципліни складено відповідно до місця та значення її у підготовці майбутнього спеціаліста-історика. Логіка викладу матеріалу та структура курсу, разом з передбаченими цією програмою методами його вивчення, дозволять здобувачам вищої освіти набути необхідного рівня професіоналізму та skills, необхідних для подальшої роботи.

ПРОГРАМА КУРСУ

«Нова історія країн Європи та Америки» (частина I)

Модуль I. Вступ. Первісний етап накопичення капіталу

Предмет та метод нової історії. Великі географічні відкриття. Поняття «Нова історія» та її періодизація. Основні закономірності становлення капіталістичних товарно-грошових відносин, політичної та соціальної структури нового часу. Оволодіння фінікійцями, греками, римлянами Середземномор'я, норманами Східної Європи, хрестоносцями Близького Сходу як початок відкриття нового світу. Пошуки європейцями морського шляху до Індії. Відкриття Португалією, Іспанією Атлантичного та Індійського океанів, Х. Колумбом континенту Західної півкулі. Участь Англії, Франції, Голландії у відкритті Америки та Австралії. Дослідження російських першопроходців на Далекому Сході. Демографічні, політичні, соціальні та економічні наслідки великих географічних відкриттів.

Зародження капіталізму. Нідерландська революція. Реформація та контрреформація в Європі. Епоха винаходів і вдосконалень. Розвиток економіки європейських країн. Ринкові відносини. Капітал та капіталізм. Капіталізм у містах. Мануфактура. Наймані працівники та буржуазія. Розвиток капіталістичних відносин у сільському господарстві. Економічна залежність найманих працівників. Населення Європи.

Економічний розвиток Нідерландів у кінці XV – на початку XVI ст. Політичний устрій. Нідерланди під владою Іспанії в XVI ст. Причини і початок національно-визвольної боротьби. Нідерландська революція. Іконоборчий рух. Політика герцога Альби. Перемога повстання на півночі країни. «Гентське умиротворення». Утворення Об'єднаних провінцій Нідерландів. Арраська і Утрехтська унії. Значення революції у Нідерландах.

Реформація. Особливості політичного розвитку Німеччини в XV – на початку XVI ст. Німецький гуманізм. Необхідність реформування католицької церкви. М. Лютер і початок Реформації. Народна Реформація. Т. Мюнцер. Анабаптисти. Селянська війна. Поширення реформаційних ідей на інші країни Європи. Лютеранство. Аугсбурзький мир 1555 р. Протестантизм. Лютеранство. Реформація в Швейцарії. Кальвінізм. Реформація у Франції. Причини і початок громадянської війни. Варфоломійська ніч. Королівська реформація у Англії. Католицька контрреформація. Тридентський собор. «Товариство Ісуса».

Англійська революція XVII ст. Соціально-економічне та політичне становище Англії напередодні революції. Розвиток промисловості та сільського господарства. Загострення кризових явищ у 40-х роках XVII ст. Початок революції та боротьба парламенту проти феодально-абсолютистського уряду. Протиборство королівської влади і парламенту. Перша громадянська війна. Карл I. Олівер Кромвель та його роль в Англійській революції. Протекторат О. Кромвеля. Друга громадянська війна. «Велика ремонстрація» - програмний документ англійської буржуазії в початковий період революції. Джон Лільберн та програмні вимоги левеллерів. Джерард Уїнстенлі та програмна тактика диггерів. Вільгельм Оранський. Конституційно-монархічна система управління. Значення та підсумки революції.

Утворення Сполучених Штатів Америки. Англійська експансія Північної Америки середини XVIII ст. Загострення протиріч між метрополією і колоніями. Початок збройної боротьби колоністів проти Англії. Причини виникнення революційної ситуації. «Декларація незалежності». «Статті конфедерації». Війна за незалежність. Хід бойових дій. Співвідношення сил. Роль народних мас у війні. Міжнародний резонанс війни за незалежність. Підписання Англією мирного договору та визнання незалежності США. Конституція США 1787 р.

Французька революція кінця XVIII ст. Соціально-економічне та політичне становище Франції наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Протекціонізм. Перебування при владі Людовіка XIV та Людовіка XV. Королівська влада, парламент, становий лад. Поширення ідей просвітництва. Загострення кризи. Події 14 липня 1789 року. Початок революції. Генеральні штати. Національні збори. Установчі збори. «Декларація прав людини і громадянина». Створення національної гвардії та її функції. Конституція 1791 р. Трансформація Установчих зборів у Законодавчі. Проголошення доктрини «революційних війн» як засобу експорту революції в інші країни. Повалення монархії 10 серпня 1792 р. Національний конвент. Суперництво між

жирондистами, роялістами та якобінцями. Проголошення республіки. Страта короля. Встановлення якобінської диктатури. М.Робесп'єр, Ш.Дантон, Ж.-П.Марат. Терор якобінців. Опозиція якобінській диктатурі. Переворот 9 термідора (27 липня) 1794 р. Директорія. Конституція 1795 р. Переворот 18 брюмера (9 листопада) 1799 р. Наслідки і значення Французької революції. Характер і мета наполеонівських воєн. Трафальгар і Аустерліц. Розгром Пруссії. Континентальна блокада. Тільзійський мир. Вторгнення французьких військ в Іспанію та Португалію. Війни з Австрією. Поразка наполеонівської армії в Росії. Розгром армії Наполеона. Падіння Першої імперії у Франції. Віденський конгрес. Священний союз.

Європа з 1815 до 1847 рр. Революції 1848-1849 рр. Внутрішня та зовнішня політика Англії (1815-1847 рр.). Внутрішня та зовнішня політика Франції (1815-1847 рр.). Революція у Франції і Друга республіка. Революція в Німеччині. Особливості революції в Італії. Проголошення республіки. Революція в Австрії. Народне представництво. Революція в Угорщині. Проголошення незалежності.

США наприкінці XVIII – у 60-і роки XIX ст. Громадянська війна. Федеративний устрій країни. Розширення території. Економічний розвиток США. Земельний закон. Заборона ввозу негрів-рабів. Відмінності у суспільно-економічному розвитку Півночі і Півдня. Аболіціонізм. Створення республіканської партії (1854 р.). Обрання Авраама Лінкольна президентом США. Континентальні конгреси. Вихід Півдня зі складу США. Проголошення Конфедерації (4 липня 1861 р.). Громадянська війна. Причини, хід бойових дій. Невдачі Півночі на першому етапі війни. Закон про гомстеди. «Прокламація про звільнення». «Рейд до моря» генерала Шермана. Перемога Півночі. «Чорні кодекси». Реконструкція Півдня. Президентство Гранта. Суспільно-політичний лад по завершенню громадянської війни.

Модуль II. Європа за доби об'єднання.

Друга імперія у Франції (1851–1871). Завершення і особливості промислового перевороту. Державний устрій. Економічна і соціальна політика. Авторитарний і ліберальний етапи режиму Наполеона III. Зовнішня політика Франції. Німецьке й італійське питання у зовнішній політиці Наполеона III. Колоніальна експансія. Провал мексиканської авантюри (1863–1867 рр.) Міжнародне становище Франції напередодні франко-прусської війни. Склад і характер внутрішньополітичної опозиції. Криза Другої імперії. Маневри уряду. Плебісцит 1870 р. Проблема бонапартизму як специфічної форми буржуазної держави. Відмінності бонапартизму Першої і Другої імперії у Франції. Наполеон III як політичний діяч.

Початок Вікторіанської епохи Британії. Економічний розвиток. Завершення промислового перевороту. «Англія – майстерня світу». Періодичні економічні кризи. Соціальна структура. Зростання міст. Свобода торгівлі та зовнішньоекономічна політика. Аграрний протекціонізм. Хлібні закони. Погіршення становища трудящих.

Втрата парламентом представницького характеру. Боротьба за демократизацію державного ладу. Вибірчі реформи 1832, 1867, 1874 рр. Та їх значення. Еволюція двопартійної системи. Закони про бідняків та тред-юніони.

Причини виникнення чартиського руху. Лондонська асоціація робітників та Великий Північний союз. Хартія та перша петиція. Боротьба течій у чартизмі. У. Ловетт. Дж. Гарні. Особливості першого етапу чартиського руху. Ліга боротьби броти хлібних законів. Другий етап чартизму. Національна чартиська асоціація. Друга петиція. Заключний етап чартизму. Земельні плани О'Коннора. Чартизм і тред-юніони. Результати боротьби чартистів. Закон про 10-годинний робочий день. Відміна хлібних законів. Зближення лівих чартистів з марксизмом. Причини поразки чартиського руху. Характер та історичне значення чартизму.

Промислово-торгівельна монополія Англії у 50-60-х рр. XIX ст. Залізнодорожня «лихоманка». Інтенсифікація сільського господарства. Акціонерні товариства. Вивіз капіталу.

Вікторіанська епоха. Класичний буржуазний лібералізм. «Манчестерство». «Соціальний дарвінізм». Політична перевага ліберальної партії. Г. Пальмерстон. У. Гладстон. «Ірландське питання». Рух феніїв. Тактика консерваторів та лібералів стосовно Ірландії. Відхилення парламентом «Білля про гомруль».

Становище та структура англійського пролетаріату. Тред-юніонізм: характер організації,

принципи, тактика Британського Конгресу Тред-юніонів.

Зовнішня та колоніальна політика Британії. «Епоха Пальмерстона» у зовнішній політиці. Тактика «блискучої ізоляції». «Східне питання» та участь у Кримській війні. Паризький мир 1856 р. Ідеологія колоніалізму. Європоцентризм. Перетворення Англії у найбільшу колоніальну державу. Домініони. Придушення повстання в Індії. Опіумні війни проти Китаю. Посилення позицій та впливу в Азії. Захоплення колоній в Африці. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості англійської економіки.

Боротьба за об'єднання Німеччини. Промисловий переворот і посилення німецької буржуазії. «Малогерманці» та «великогерманці». Створення перших у Німеччині буржуазних партій. Конституційний конфлікт в Пруссії. О. Бісмарк і його політична програма. Війни Пруссії проти Данії та Австрії. Створення Північнонімецького союзу. Війна проти Франції. Завершення об'єднання Німеччини «зверху». «Бонапартизм» О. фон Бісмарка. Ставлення суспільних сил до політики Бісмарка. Робітничий і соціалістичний рух у Німеччині в епоху об'єднання. Загальний німецький робочий союз. Ф. Лассаль. Лассальянство. Утворення соціал-демократичної робітничої партії (ейзенахців). А. Бебель і В. Лібкнехт. Причини розколу в соціалістичному русі і його вплив на хід об'єднання Німеччини.

Боротьба за об'єднання Італії. Національно-визвольний рух після революції 1848–1849 рр. Сардинське королівство. К. Б. Кавур. Франко-італо-австрійська війна 1859 р. та її результати. Злиття Центральної Італії з Сардинським королівством. Повстання на Сицилії і похід «тисячі» Дж. Гарібальді. Завершення об'єднання Італії «зверху». Утворення Італійського королівства. Приєднання до королівства Венеціанської області. Римське питання. Ватикан – центр римо-католицької церкви. Значення і особливості об'єднання Італії. Характер і рушійні сили Рісорджіменто.

Австрійська імперія у 50 – 60-х роках XIX ст. та утворення Австро-Угорщини. Політична реакція у Австрійській імперії у 50-х рр. XIX ст. Економічний та соціальний розвиток Австрійської імперії у 50 – 60-х роках XIX ст. Зростання національно-визвольного руху в Угорщині та «патент» 1860 р. Національний рух у Чехії на початку 60-х рр. XIX ст. Виникнення політичної кризи в Австрійській імперії у першій половині 60-х рр. Австро-пруська війна 1866 р. та її наслідки. Утворення Австро-Угорщини (1867). Конституція. Національна та соціальна боротьба в Австро-Угорщині наприкінці 60-х рр.

Міжнародні відносини у 50-60-х рр. XIX ст. «Віденська система» у першій половині XIX ст. Східне питання та загострення протиріч європейських країн. Розвал «віденської системи».

Кримська війна: причини, хід та наслідки. Паризький мир 1856 р.

Великі країни та об'єднання Італії та Німеччини.

Англія, Франція, Росія та Громадянська війна 1861–1865 рр. у США. Військова інтервенція європейських країн у Мексику.

Криза старої колоніальної політики в Америці. Нові напрями колоніальної експансії. Зміна методів колоніального панування. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості економіки передових країн.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви тем	Кількість годин													
	Денна форма					Заочна форма								
	Всього	У тому числі					У тому числі							
		Лекції	Практичні/Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття	Всього	Лекції	Практичні/Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		
Модуль I. Вступ. Первісний етап накопичення капіталу														
Тема 1. Предмет та метод нової історії. Великі географічні відкриття	10	4	2		4					-	-	-	-	-
Тема 2. Зародження капіталізму. Нідерландська революція. Реформація та контрреформація в Європі	10	4	2		4					-	-	-	-	-
Тема 3. Англійська революція XVII ст.	10		4		6					-	-	-	-	-
Тема 4. Утворення Сполучених Штатів Америки	10		2		8					-	-	-	-	-
Тема 5. Французька революція кінця XVIII ст.	10	4	2		4					-	-	-	-	-
Тема 6. США наприкінці XVIII – у 60-і роки XIX ст. Громадянська війна	10	2	2		6					-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	60	14	14		32					-	-	-	-	-
Модуль II. Європа за доби об'єднання														
Тема 7. Друга імперія у Франції (1851–1871).	5	2			3					-	-	-	-	-
Тема 8. Початок Вікторіанської епохи Британії.	5		2		3					-	-	-	-	-
Тема 9. Боротьба за об'єднання Німеччини.	5	2			3					-	-	-	-	-
Тема 10. Боротьба за об'єднання Італії.	5		2		3					-	-	-	-	-
Тема 11. Австрійська імперія у 50–60-х роках XIX ст. та утворення Австро-	5	2			3					-	-	-	-	-

Угорщини.												
Тема 12. Міжнародні відносини у 50–60-х рр. ХІХ ст.	5		2		3		-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 2	30	6	6		18		-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	20	20		50		-	-	-	-	-	-

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Рекомендована література

Основна:

1. Баран З. А., Качараба С. П., Сіромський Р. Б., Чума Б. П. *Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навч. посіб.* К.: Знання, 2015. 533 с.
2. *Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (XIX – початок XX ст.)*. За редакцією Б. В. Сипко. Навчальний посібник. Львів, 2020. 434 с.
3. *Практикум з курсу «Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу»*. Для студентів історичного факультету. Частина перша. Укладач Зоя Баран. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. 176 с.
4. Бродель Ф. *Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст. У 3-х т.* / Перекл. з фр. Київ, 1995–1997.
5. Ададуров В. *Історія Франції: королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття)*. Львів: Вид-во УКУ, 2002. 418с.
6. Цьольнер Е. *Історія Австрії*. Львів: Літопис: Центр гуманітарних досліджень ЛНУ, 2001. 707 с.
7. Дейвіс Н. *Європа: Історія*. Київ: Основи, 2001. 1463 с.
8. Briggs E., Clavin P. *Modern Europe, 1789-Present*. Routledge, 2003. 478 p.
9. Ілюстрована історія Канади / за ред. Крейга Брауна / Пер. Г. Сташків. Львів: Літопис, 2019. 644 с.
10. Clarke S. *The French Revolution and What Went Wrong*. L.: Random House. 592 с.
11. Павленко Ю. *Історія світової цивілізації*. Київ: Либідь, 2001. 360 с.
12. Акунін О. *Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492-1918 рр.): Хронологія подій. Навчальний посібник*. Миколаїв: ТОВ «Фірма «Ліон», 2013. 575 с.

Додаткова:

1. Крип'якевич І. *Всесвітня історія*. У 3-х кн. Кн. 2. Середньовіччя і нові часи. К., 1999.
2. Крип'якевич І. *Всесвітня історія*. У 3-х кн. Кн.3. Найновіші часи. К., 1999.
3. Кукурудзяк М. *Історіографія історії нового і новітнього часу Європи і Америки /Конспект лекцій*. Кам'янець-Подільський, 2002. 135 с.
4. Кузьмін О.С. *Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки*. /навч. посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Житомир, 2011.
5. Bethell L (Ed.). *The Cambridge history of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. Vol. I. Colonial Latin America. 666 p.

6. Heawood E. *A History of Geographical Discovery: In the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 476 p.
7. Brigden S. *London and the Reformation*. London: Faber & Faber, 2014. 696 p.
8. *The Oxford Handbook of the English Revolution* / Ed. by M. J. Braddick. Oxford: Oxford University Press, 2018. 640 p.
9. Coward B. *The Stuart Age: England, 1603-1714*. Routledge, 2014. 608 p.
10. Coward B. *Oliver Cromwell*. Routledge, 2013. 216 p.
11. Griffith S. B. *The War for American Independence: from 1760 to the Surrender at Yorktown in 1781*. University of Illinois Press, 2002. 711 p.
12. Parish P. J. *The American Civil War*. Routledge, 2020. 762 p.
13. Longford E. *Queen Victoria*. Hachette UK, 2019. 720 p.

Інтернет-ресурси:

Вільна доступна пошукова система, яка індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін Google Scholar. - Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua>

Історія. Навчальні матеріали онлайн. - Режим доступу: <http://pidruchniki.com/istoriya/>

Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

Підбірка промов американських політиків. - Режим доступу: <http://www.americanrhetoric.com> <http://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihadream.htm> // Martin Luther King. I have a dream today!

World Digital Library. - Режим доступу: <https://www.wdl.org/en/>

Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

Карти і атласи у вільному доступі

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ

Модуль 1. Вступ. Первісний етап накопичення капіталу.

Тема 1. Предмет та метод нової історії. Великі географічні відкриття

Семінарське заняття №1.

Великі географічні відкриття. Ч. 2. (2 год.)

Мета: дослідити процес завоювання Нового світу, визначити соціально-економічні та суспільно-політичні наслідки епохи Великих географічних відкриттів.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 8 класі (Тема: «Колонізація Нового Світу. Наслідки та значення Великих географічних відкриттів»).

План

1. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу.
2. Португальські колонії.
3. Колонізація і католицька церква.
4. Географічні відкриття в басейні Тихого океану.
5. Наслідки Великих географічних відкриттів.

Основні терміни та поняття: конкістадор, обмін Колумба, каравела, індіанці, майя, ацтеки, інки, колонія, метрополія, рабство, головні торговельні шляхи, світова торгівля, колоніальна система, «революція цін», мануфактура, наукові відкриття.

Завдання для самостійної роботи

1. Участь Англії, Франції, Голландії у відкритті Америки та Австралії.
2. Дослідження на Далекому Сході.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Розвиток морського мистецтва як запорука Великих географічних відкриттів.
2. Військове мистецтво Європи на початку Нового часу.

Теми рефератів

1. Католицька церква і Великі географічні відкриття: гроші чи душі?
2. Зміна харчових традицій як результат Великих географічних відкриттів.
3. Позитивні та негативні наслідки «обміну Колумба».

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, визначити основні завоювання іспанців в Америці та охарактеризувати характер колонізації до пограбування Нового світу. Нестача робочої сили призвели до переселення іспанських селян і, згодом, до поширення рабства. Наступний етап – завоювання внутрішніх районів континенту (конкіста) супроводжувався руйнуванням цивілізацій доколумбової Америки – майя, ацтеків та інків. Необхідно детально

зупинитися на «подвигах» конкістадорів і визначити причини і наслідки зміни характеру колонізації, пов'язаної з пограбуванням індіанців. Насамкінець необхідно зупинитися на системі управління колоніями іспанською короною.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно проаналізувати процес заснування португальцями колоній-капітаній в Бразилії. Визначаючи причини провалу запровадження феодальних відносин необхідно зупинитися на наслідках розвитку рабства. Окремо слід охарактеризувати початковий період історії колонії, особливо на спробах закріпитися в регіоні нідерландців і французів.

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на ролі, яку відіграла католицька церква в колонізації Америки. Студент повинен пояснити, чому римська курія вважала процес колонізації новим хрестовим походом і яка роль в цих процесах відводилася іспанській короні. Головну роль в християнізації відігравали католицькі ордени, необхідно визначити негативні та позитивні наслідки їх діяльності, яким чином досягалася поєднання місцевих культур з католицькими догматами.

В аналізі **четвертого питання** необхідно зазначити, що в другій половині XVI ст. іспанські мореплавці здійснили ряд тихоокеанських експедицій з території Перу у пошуках «Південного материка». Лише 1605 р. Торрес відкрив новий материк Австралію, але так як Іспанія не мала коштів, то про відкриття «забули» на ціле сторіччя. Через 150 років, внаслідок Семирічної війни, англійці повторно відкрили новий континент (Дж. Кук).

При розгляді **п'ятого питання** потрібно зауважити на величезний вплив Великих географічних відкриттів, які проявлялися передусім у встановленні тісних зв'язків Європи з відкритими регіонами. Використовуючи приклади, необхідно прослідкувати зміни в науці, промисловості і торгівлі, процесу «революції цін». Разом з тим, необхідно зупинитися на негативних наслідках колонізації: знищення місцевих культур, вимирання частини населення, деградація населення тощо.

Тестові завдання

1. Назвіть причину, що не вплинула на Великі географічні відкриття:

- А пошук нових шляхів до країн Сходу;
- Б бажання позбутися посередників у торгівлі зі Сходом;
- В пошук золота і срібла через їхню брак у Європі;
- Г пошук цілих земель для створення фермерських господарств.

2. Учасники іспанських загарбницьких походів до Америки називалися:

- А конкістадори; В корсари;
- Б флібустьери; Г гайдуки.

3. Який півострів у 1516-1518 рр. був відкритий іспанцями?

- А Юкатан; Б Теночтитлан; В Калікут; Г Малінді.

4. Одним із результатів наслідків Великих географічних відкриттів стало(-в):

- А стрімкий розвиток народів держав Америки;
- Б виникнення і розвиток світової торгівлі;
- В зміцнення грошових одиниць Європейських держав;
- Г установа відносно мирного періоду в історії Європи.

5. Хто із мандрівників-мореплавців у 1642-1644 рр. відкрив Нову Зеландію

та острів Тасманія?

А В. Баренц; Б Ф. Дрейк; В Г. Гудзон; Г А. Тасман.

6. Хто здійснив першу навколосвітню подорож у 1519–1522 рр.?

А Х. Колумб; Б Ф. Магеллан; В А. Веспуччі; Г Б. Діас.

7. Визначте твердження, які належать до передумов Великих географічних відкриттів:

1. Прагнення європейців відкрити шлях до Азії.
2. Будівництво каравел, удосконалення компаса і астролябії.
3. Зацікавленість держав у географічних відкриттях.
4. Захоплення турками генуезьких колоній в Криму.
5. Нестача золота і грошей.
6. Відкриття у сфері географії і астрології.

А 1, 2, 3; Б 2, 3, 5 В 1, 2, 4; Г 3, 5, 6.

8. Установіть відповідність між прізвищами мандрівників-мореплавців та країнами-організаторами цих експедицій:

А	Ф. Дрейк	1	Португалія;
Б	П. Кабрал	2	Іспанія;
В	В. Бальбоа	3	Франція;
Г	Ж. Картєс	4	Голландія;
		5	Англія;

9. Розташуйте в логічній послідовності етапи експедиції 1519-1522 рр.

- А відкрив протоку, пізніше названу Магелланова;
Б перетнув Атлантичний океан;
В дістався Філіппінських островів;
Г через протоку вийшов в океан, який учасники експедиції назвали Тихим.

10. Розташуйте в логічній послідовності наслідки чотирьох експедицій Х.

Колумба;

- А відкрив шлях у Південну Америку;
Б відкрив Америку;
В відкрив острови (Багамські, Ямаїку, Гаїті);
Г відкрив Карибське узбережжя Гондурасу, Панами, Нікарагуа.

Додаткова література

1. Вітер І. Великі географічні відкриття та їх вплив на економічний розвиток країн європейської цивілізації. *Наукова думка сучасності і майбутнього* (25 березня – 4 квітня 2019 р.). URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4758/1/Velyki%20heohrafichni%20vidkryttia%20ta.pdf>
2. Нижник Д., Плюта В. Становлення та особливості функціонування Іспанської колоніальної імперії (кінець XV – перша половина XVII століття). *Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців. Рівне: РВВ РДГУ. 2018. С. 276-278.*

URL: http://www.rshu.edu.ua/images/nauka/11_mignar_konf_160518_2.pdf#page=276

3. Гончаренко А. Іспанська колонізація Антиль наприкінці XV–XVI ст. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–20 травня 2022 р. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 22-26. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/88040/1/Honcharenko_kolonizatsiia_Antyl.pdf*

4. Bethell L (Ed.). *The Cambridge history of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. Vol. I. Colonial Latin America. 666 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=_w0kAPYQ5xMC&source=gbs_similarbooks

5. de Sousa, I. C. The Portuguese colonization and the problem of East Timorese nationalism. *Lusotopie 2001*. P. 183-194.

6. Chelini-Pont, Blandine. Catholic colonization of the American Right. *Catholics and US Politics After the 2016 Elections: Understanding the «Swing Vote»*. 2018. P. 43-61.

7. Heawood E. *A History of Geographical Discovery: In the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 476 p.

Тема 2. Зародження капіталізму. Нідерландська революція. Реформація та контрреформація в Європі. Семінарське заняття №2.

Реформація та контрреформація в Європі (2 год.)

Мета: дослідити процеси виникнення протестантизму, визначити особливості реформаційних процесів у Швейцарії, Англії та Франції, встановити, що представляла собою Контрреформація і яку роль відігравав орден єзуїтів.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 8 класі (Тема: «Поширення Реформації та Контрреформації в Європі»).

План

1. Реформаційні процеси в Швейцарії.
 - ✓ передумови Реформації у Швейцарії;
 - ✓ Ульріх Цвінглі та його вчення;
 - ✓ розвиток Реформації у Швейцарії;
 - ✓ Жан Кальвін та його вчення;
 - ✓ Женева при Кальвіні.
2. Особливості Реформації в Англії.
 - ✓ королівська реформація;
 - ✓ контрреформація Марії Тюдор;
 - ✓ релігійне врегулювання Єлизавети. Радикальна реформація.
3. Рух гугенотів у Франції.
4. Контрреформація: її особливості і наслідки:
 - ✓ орден єзуїтів;
 - ✓ політика папства. Тридентський собор.
 - ✓ реставрація католицизму

Основні терміни та поняття: протестантизм, релігійні війни, секуляризація, Реформація, кальвінізм, Женева – протестантський Рим, королівська реформація, англіканська церква, гугеноти, Нантський едикт, Контрреформація, орден єзуїтів.

Завдання для самостійної роботи

1. Поширення протестантизму та Контрреформація у Східній Європі.
2. Роль папства у боротьбі з єретичними рухами.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Ідеологічна складова Контрреформації.
2. Порівняльний аналіз князівської, міщанської та королівської Реформацій.

Теми рефератів

1. Успіхи та невдачі ордену єзуїтів.
2. Протестантизм у Швейцарії: перемоги та поразки.
3. Позитивні та негативні наслідки реформаційних рухів.

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, визначити суспільно-політичні та соціально-економічні процеси у швейцарських кантонах напередодні реформаційних процесів. Особливу увагу необхідно звернути на проблему військового найманства. Розгляд питання необхідно продовжити характеристикою вчення Ульріха Цвінглі, визначити відмінності від лютеранства та вказати причини поразки його ідей. Найбільше послідовників, не лише у Швейцарії, отримало вчення Жана Кальвіна. Необхідно визначити основні ідеї «женевського Папи» та вплив кальвінізму на життя мешканців Женеви й інших країн.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно пов'язати процес посилення абсолютизму в Англії з церковною реформацією, розпочатою за ініціативою Генріха VIII. Аналізуючи хід змін слід довести політичні, а не теологічні причини та зупинитися на процесі секуляризації, яка стала однією з форм накопичення капіталів. Продовження реформаційних змін було здійснено за правління Едуарда VI. Характеризуючи контрреформацію здобувач освіти повинен прослідкувати не просто поверхневі дії Марії Тюдор, спрямовані на відновлення католицизму, а ті глибинні наслідки у сфері внутрішньої та зовнішньої політики. Зближення з Габсбургами не відповідало інтересам частини еліти і тому після її смерті було відновлено англіканську церкву. Поміркована політика Єлизавети I забезпечила релігійний мир у перші десятиріччя, але згодом королівська влада розпочала боротьбу як проти католиків, так і проти протестантів-пуритан.

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на діяльність французького короля Франциска I, який вдало вибудовував абсолютистську державу, вмонтувавши до її фундаменту галліканську церкву. Здобувач освіти повинен пояснити, чому кальвінізм почав відігравати визначну роль у Франції та охарактеризувати політичну кризу, проявом якої стали релігійні війни (1562–1594). Переможцем у протистоянні між католиками і гугенотами став Генріх Наваррський, який у 1598 р. проголосив Нантський едикт, покликаний розв'язати протиріччя між

прихильниками різних конфесій.

В аналізі **четвертого питання** необхідно зазначити, що Реформація стала для католицької церкви великим потрясінням, проте вона знайшла у собі сили розпочати боротьбу. Головним зняряддям виступали нові ордени, передусім єзуїтів. Необхідно проаналізувати процес становлення ордену, методи його боротьби та причини успіхів. Визначну роль в оновленні церкви відіграли реформи папи Павла III (1534–1549), складовою яких стала робота Тридентського собору (1545–1563). Потрібно охарактеризувати реалізацію рішень церковного собору та встановити, у яких країнах і чому відбулася реставрація / посилення католицизму.

Тестові завдання

1. У якій з країн причиною реформаційного руху була ганебна «торгівля кров'ю»:

- А Швейцарія; Б Німеччина;
В Шотландія; Г Іспанія.

2. Учасники реформаційного руху в Франції називалися:

- А гугеноти; В пуритани;
Б флібустьєри; Г гайдуки.

3. Учасники реформаційного руху в Англії називалися:

- А гугеноти; В пуритани;
Б кальвіністи; Г гайдуки.

4. З якою подією пов'язане оновлення католицької церкви, що допомогло їй зупинити поширення протестантизму?

- А робота Тридентського собору;
Б діяльність Франциска I;
В правління папи Пія XIII;
Г Селянська війна у Німеччині.

5. З ім'ям якого правителя пов'язане запровадження королівської реформації?

- А Генріх VII; Б Єлизавета I; В Марія Тюдор; Г Ж. Кантареску III.

6. Який діяч часів Реформації виголосив: «Париж вартує месси»?

- А Генріх Наваррський; Б Карл Гіз; В Мартін Лютер; Г Ж. Кальвін.

7. Визначте поняття, які належать до кальвінізму:

1. Мартін Лютер.
2. «Женевський папа».
3. «Настанова у християнській вірі».
4. Торгівля індульгенціями.
5. Гугеноти.
6. Віттенберзький університет.

- А 1, 2, 3; Б 2,3,5 В 1,2,4; Г 3,5,6.

8. Установіть відповідність між прізвищами діячів реформаційного і контрреформаційного рухів та країнами:

А	Генріх VII	1	Франція;
---	------------	---	----------

Б	Генріх IV	2	Англія;
В	У. Цвінглі	3	Швейцарія;
Г	І. Лойола	4	Іспанія;
		5	Річ Посполита.

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А Тридентський собор;
- Б Варфоломійська ніч;
- В Нантський едикт;
- Г перемога У. Цвінглі у Цюріху.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А початок діяльності Ж. Кальвіна у Женеві;
- Б початок правління Генріха IV у Франції;
- В розірвання стосунків з Римом Генріхом VIII;
- Г прихід до влади Єлизавети I.

Додаткова література

1. Андреев В. Реформація як чинник формування новоєвропейської цивілізації. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реформація: історичний та сучасний контекст»*. Херсон, 2017. С. 19-25.
2. Маклюк О. Реформація в Англії в першій половині XVI ст. як крок до створення національної церкви. *Культурологічний вісник*. 2003. № 11. С. 4-8.
3. Крамар Ю. Реформація як чинник європейської історії Нового часу (до 500-річчя Реформації в Європі). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Історичні науки*. 2017. № 4 (353): Серія: *Історичні науки*. С. 81-88. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13180>
4. Хоружий Г. Протестантизм як результат європейської Реформації. *SCIENTIA-FRUCTUOSA (ВІСНИК Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2017. № 112(2). С. 105-119. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/842>
5. Дятлов В. Радикальна Реформація і релігійно-конфесійний регіоналізм в Європі в XVI ст. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2003. № 9. С. 309-318.
6. Elton G. R. *Reform and Reformation: England 1509-1558*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. 423 p.
7. Brigden S. *London and the Reformation*. London: Faber & Faber, 2014. 696 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=IDBRBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=The+Reformation&ots=i69rjNmegf&sig=xVYkA0UlgU-9d8ql0UPh1GsqOVs&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Reformation&f=false
8. Dickens A. G., Tonkin J. M., Powell K. *The Reformation in historical thought*. Harvard University Press, 1985. 443 p.

Тема 3. Англійська революція XVII ст.

Семинарські заняття №3-4.

Англійська революція XVII ст. (4 год.)

Мета: дослідити причини, передумови, перебіг і наслідки Англійської революції, визначити діяльність О. Кромвеля, встановити проголошення республіки О. Кромвеля.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 8 класі (Тема: «Англійська революція»).

План

1. Соціально-економічне та політичне становище Англії напередодні революції.
2. Характер, рушійні сили революції.
3. Початковий період революції. Боротьба парламенту проти абсолютної монархії.
4. Громадянські війни. О. Кромвель
5. Проголошення та розвиток республіки (1649-1653).
6. Протекторат О. Кромвеля (1653-1658).
7. Програмні вимоги індепендентів, левеллерів і диггерів.
8. Значення Англійської революції.

Основні терміни та поняття: білль, «Велика ремонстрація», віги, диггери, індепенденти, лорд-протектор, левеллери, пуритани, парламент, роялісти, торі, англіканська церква, «Славна революція».

Завдання для самостійної роботи

1. Палата лордів в Англії періоду правління Тюдорів.
2. Система обгороджування.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Ідеологічна складова пуританізму.
2. Феодальний абсолютизм Стюартів.

Теми рефератів

1. Довгий парламент.
2. Крах режиму протекторату та реставрація Стюартів.
3. Позитивні та негативні наслідки Англійської революції.

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, визначити вплив економічних змін на соціальну структуру англійського суспільства. На відміну від континентального локальне дворянство активно займалося підприємництвом і не цуралося нетрадиційних заробітків, не пов'язаних зі земельною рентою. Окрему увагу необхідно звернути на зростання виробництва нефарбованих тканин та видобутку вугілля. Розгляд питання необхідно продовжити роллю торговельних кампаній. Де-факто, Англія складалася з двох регіонів –

розвинутого і відсталого (необхідно зазначити які це райони і пояснити причини).

Вивчаючи **друге питання**, необхідно зазначити характер Англійської революції і порівняти погляди дослідників на ці події, як на «великий заколот», «релігійну війну», «буржуазну революцію» тощо. Аналізуючи рушійні сили необхідно чітко визначити, хто такі: кавалери, пресвітеріани, індепенденти, левеллери та дигери? Які цілі вони мали?

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на провали у внутрішній та зовнішній політиці Карла I Стюарта, що мало наслідком формування опозиції у середовищі джентрі, торговців, пуритан тощо. Провальною виявилася і його боротьба зі шотландцями, яким він намагався нав'язати англіканську церкву. Здобувач освіти повинен пояснити, чому верховна влада скликала у 1640 р. парламент, який отримав назву «Довгого». Слід проаналізувати вимоги до королівської влади, використавши текст «Великої ремонстрації» (1641).

В аналізі **четвертого питання** необхідно зазначити причини, що спонукали Карла I залишити Лондон і оголосити війну парламенту. Здобувачі освіти повинні виділити етапи у першій громадянській війні і відповісти, чому спочатку війська парламенту терпіли поразки, а потім відбувся перелом. Окремо необхідно зупинитися на історичному портреті Олівера Кромвеля. Приступаючи до аналізу подій другої громадянської війни слід визначити наслідки війни і пояснити, чому було прийнято рішення стратити Карла I.

Розкриваючи **п'яте питання** передусім необхідно зупинитися на процесі проголошення республіки і розподілі влади. Прийшовши до влади індепенденти почали чинити тиск та дигерів і левеллерів. У сфері зовнішньої політики потрібно проаналізувати причини, хід і наслідки загарбницьких походів до Шотландії та Ірландії. Здобувач освіти повинен встановити причини прийняття Навігаційного акту 1651 р. та визначити його наслідки, які дозволили Англії посилити свій вплив у сфері морських перевезень.

У **шостому питанні** важливо встановити причини встановлення Олівером Кромвелем протекторату. Необхідно охарактеризувати діяльність «парламенту святих», визначити чому вона викликала незадоволення армії. Здобувачу освіти слід зупинитися на організації влади в Англії, довести / спростувати, чому систему влади за О. Кромвеля вважають військово-релігійною диктатурою. Підсумовуючи, потрібно пояснити, чому англійський соціум виступив про абсолютизму Стюартів, хоч а Карл I навіть не міг мріяти про таку владу, яку мав лорд-протектор О. Кромвель.

Вивчаючи **сьоме питання** здобувачі освіти, використовуючи документи, повинні проаналізувати соціальну базу та цілі головних учасників Англійської революції: індепендентів, левеллерів та дигерів, спробувати виокремити спільні цілі та визначити відмінності. Насамкінець вони повинні пояснити, чому індепенденти здобули перемогу у протистоянні?

В останньому, **восьмому питанні**, здобувачі повинні визначити вплив Англійської революції на суспільно-політичне та соціально-економічне життя країни. Підтримати / спростувати твердження радянської історіографії про «буржуазний характер» революційних змін.

Тестові завдання

1. Коли відбулася «Славна революція» в Англії?

- А 1640-1642 рр.; Б 1649-1653 рр.;
В 1653-1658 рр.; Г 1688-1689 рр.

2. Хто був творцем нової парламентської армії?

- А О. Кромвель; В лорд Ферфакс;
Б П. Робестус; Г Дж. Хендрікс.

3. Учасники реформаційного руху, противники королівської влади називалися в Англії:

- А гугеноти; В пуритани;
Б кальвіністи; Г гайдуки.

4. З якою подією пов'язаний початок Англійської революції?

- А скликання «Довгого парламенту»;
Б «Велика ремонстрація»;
В Карл I залишив Лондон і оголосив війну парламенту;
Г перемога парламентського війська при Несбі.

5. З ім'ям якого діяча пов'язане проголошення в Англії республіки?

- А О. Кромвель; В лорд Ферфакс;
Б Е. Джон; Г П. Гебріел.

6. Який діяч часів Англійської революції отримав владу більшу, ніж страчений король?

- А О. Кромвель; В лорд Ферфакс;
Б Дж. Сеймур; Г лорд Вінтер.

7. Визначте поняття, які належать до періоду Англійської революції:

1. індепендент.
2. пресвітеріанин.
3. дигер.
4. гугенот.
5. фрайкор.
6. «Славна революція».

- А 1, 2, 3; Б 2,3,5 В 1,2,4; Г 3,5,6.

8. Установіть відповідність між прізвищами діячів і напрямками, які вони очолювали:

А	О. Кромвель	1	дигери
Б	Дж. Лільберн	2	індепендент
В	Дж. Вінстенлі	3	левелери
Г	граф Ессекс	4	пресвітеріани
		5	кавалери

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А Англійська республіка;
Б «Велика ремонстрація»;

В протекторат О. Кромвеля;
Г перемога при Нейсбі.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

А страта Карла I;
Б «парламент святих»;
В реставрація Стюартів;
Г «Велика ремонстрація».

Додаткова література

1. Боровська І. М. Формування конституційної монархії в Англії XVII століття: джерелознавчий аспект. *Наукові записки ТНПУ*. 2006. Вип. 2. С. 202-207.
2. Стеценко Н. Земельне законодавство періоду Англійської буржуазної революції XVII ст. *Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2019. С. 54-60. URL: <http://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1889/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=54>
3. Івченко О. Погляди Джона Спелмена на сутність королівської прерогативи. *Записки історичного факультету*. Одеса, 2016. № 27. С. 313-324. URL: <http://zif.onu.edu.ua/index.php/2312-6825/article/view/105896/101252>
4. Філінюк А. М. Барг як один із фундаторів сучасних теоретичних і методологічних положень з історії. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. 2017. № 27. С. 214-227. URL: <http://praci-history.kpnu.edu.ua/article/download/111515/106494>
5. Троян С. Англійська революція. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Англійська_революція
6. *The Oxford Handbook of the English Revolution* / Ed. by M. J. Braddick. Oxford: Oxford University Press, 2018. 640 p.
7. Coward B. *The Stuart Age: England, 1603-1714*. Routledge, 2014. 608 p.
8. Coward B. *Oliver Cromwell*. Routledge, 2013. 216 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=UV4SBAAAQBAJ&source=gbs_similarbooks
9. Davis J. C. *Oliver Cromwell*. Bloomsbury Academic, 2001. 243 p.

Тема 4. Утворення Сполучених Штатів Америки. Семінарське заняття №5.

Утворення Сполучених Штатів Америки (2 год.)

Мета: дослідити процеси створення американських колоній Англії, визначити причини та привід боротьби колоній за незалежність; проаналізувати розвиток подій під час Війни за незалежність і встановити роль Дж. Вашингтона, охарактеризувати особливості розвитку США.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 8 класі (Тема: «Англійські колонії в Північній Америці. Війна за незалежність. Утворення США»).

План

1. Соціально-економічний та політичний розвиток колоній в XVII – першій половині XVIII ст.
2. Причини Війни за незалежність. Посилення колоніального гніту Англії з 60-х років XVIII ст. Складання революційної ситуації (1773-1774).
3. Початок війни. Другий Континентальний конгрес і «Декларація незалежності».
4. Хід військових дій. Вступ у війну Франції та Іспанії. Версальський мир 1783 р.
5. Незавершеність революції. Конституція США 1787 р. та «Білль про права» 1791 р.

Основні терміни та поняття: Джеймстаун, колоністи, лорди-власники, індіанці, плантації, ферми, метрополія, гербовий збір, «Бостонське чаювання», Законодавчі збори, міліція, Декларація незалежності, конгрес, Версальський мир, «Статті Конфедерації», Конституція США, демократія, Білль про права.

Завдання для самостійної роботи

1. Колонізація англійцями Америки.
2. Американський спосіб життя.
3. Конфедерація США як форма державного устрою.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Законодавство Стюартів про гербовий збір.
2. Перший і Другий континентальні конгреси.

Теми рефератів

1. Б. Франклін. Історичний портрет.
2. Складнощі демократії на початковому етапі США.
3. Дж. Вашингтон – політик, воєначальник, дипломат.

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, звернути увагу, що Англія пізніше розпочала колонізаційні процеси. Необхідно визначити різні типи колоній. Колоністи вважалися англійськими громадянами та їх становище було кращим, ніж у метрополії. Слід охарактеризувати життя колоністів, їхні відносини з місцевим населенням, складнощі релігійного життя. Великий вплив на

майбутнє мали плантаційне господарство на Півдні та фермерство на Півночі. Політика метрополії полягала в обмеженні господарського життя колоній. Окрему увагу необхідно звернути на процес формування американської нації.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно визначити причини конфлікту між колоністами та метрополією. Велику роль відігравали різні обмеження, що компенсувалося контрабандою. Після Семилітньої війни зникла загроза з боку інших держав і колоністи були невдоволені тиском з боку Англії, що проявлявся у спробі «викачування» грошей: гербовий збір, запровадження мит на певні товари. Відмова сплачувати мита пояснювалися відсутністю представництва американців у парламенті. Аналізуючи привід до війни слід детально зупинитися на подіях 1773 р. в Бостоні. Після цього Англія ввела свої війська до Бостона, що викликало рішучі дії жителів Массачусетса, які потрібно охарактеризувати.

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на діяльність Першого континентального конгресу, який оголосив бойкот англійським товарам. Вирішальну роль відіграв скликаний 1775 р. Другий континентальний конгрес, який оголосив війну, виконував функції центрального уряду та організовував військо. Здобувач освіти, використовуючи текст Декларації незалежності, повинен охарактеризувати основні положення. Окрему увагу необхідно звернути на діяльність Дж. Вашингтона.

В аналізі **четвертого питання** необхідно виділити два етапи у війні: поразок та перемоги. Здобувач повинен визначити міжнародну ситуацію навколо війни зі США та пояснити, чому європейські держави втрутилися до цих подій? Окрему увагу доцільно звернути на складнощі процесу становлення органів та проаналізувати положення «Статтей Конфедерації» 1777 р. (першої Конституції США). Наприкінці потрібно охарактеризувати положення Версальського миру 1783 р.

У **п'ятому питанні** потрібно вказати на основні наслідки для молодої країни, що проявлялося в економічному занепаді. Використовуючи документи здобувачам освіти потрібно подати детальну характеристику Конституції США 1787 р. та Біллю про права 1791 р.. Слід встановити вплив цих документів на історичний розвиток Сполучених Штатів Америки.

Тестові завдання

1. Хто був автором Білля про права 1791 р?

- А Дж. Медісон; Б Дж. Вашингтон;
В Б. Франклін; Г Т. Хенкс.

2. Який документ вважається першою Конституцією США?

- А «Статті Конфедерації»; В Біль про права;
Б Декларація незалежності; Г Конституція 1787 р.

3. Яка подія стала початком Війни за незалежність?

- А Бостонське чаювання; В штурм Саратоги;
Б виступ Дж. Вашингтона; Г бойкот англійських товарів.

4. З якою подією пов'язана фактична перемога американців над Англією?

- А капітуляція під Йорктауном;
Б перемога під Саратоґою;

- В підписання Версальського миру;
Г очільником армії став Дж. Вашингтон.

5. З якою подією пов'язане юридичне закріплення перемоги американців над Англією?

- А капітуляція під Йорктауном;
Б перемога під Саратоєю;
В підписання Версальського миру;
Г очільником армії став Дж. Вашингтон.

6. Хто був одним з авторів Декларації незалежності?

- А Дж. Медісон; Б Дж. Вашингтон;
В Б. Франклін; Г Т. Хенкс.

7. Визначте поняття, які належать до Війни за незалежність США:

1. Саратога.
2. Йорктаун.
3. Версаль.
4. Дж. Маршалл.
5. Секвойя.
6. Суперінтендант.

- А 1, 2, 3; Б 2,3,5 В 1,2,4; Г 3,5,6.

8. Установіть відповідність між подією та її наслідком:

А	битва під Саратоєю	1	фактичне припинення бойових дій
Б	капітуляція під Йорктауном	2	корінний перелом у війні
В	«Бостонське чаювання»	3	оголошення війни
Г	Другий континентальний	4	привід до введення військ до Массачусетса
		5	бойкот англійських товарів

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А Перший континентальний конгрес;
Б «Бостонське чаювання»;
В гербовий збір;
Г перемога під Саратоєю.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А капітуляція під Йорктауном;
Б Версальський мир;
В «Статті Конфедерації»;
Г Декларація незалежності.

Додаткова література

1. Плюта Н., Мартинчук І. Війна за незалежність США: початок війни. Перший континентальний конгрес. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 5 (11). С. 604-613. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/4712>
2. Жученко І. Війна США за незалежність і Франція. *Емінак*. 2014. № 1-2. С. 53-58.

3. Воробйов В. Юридичне оформлення Франко-американського союзу 1777 р. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2014. № 4. С. 3-8. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/87025>
4. Качур В. Декларація прав Вірджинії 1776 р. Та її значення для державно-правового розвитку США. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 17-22.
5. Middleton R. *The War of American Independence: 1775-1783*. Routledge, 2014. 1827 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=s9MFBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT5&dq=The+War+for+American+Independence&ots=rcCzHADGI7&sig=OcHCAw65YTQ UaOrkhhb5fzPggDpA&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20War%20for%20American%20Independence&f=false
6. Griffith S. B. *The War for American Independence: from 1760 to the Surrender at Yorktown in 1781*. University of Illinois Press, 2002. 711 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Re2HrDCLaCcC&oi=fnd&pg=PR7&dq=The+War+for+American+Independence&ots=zC11cWi_9C&sig=Ot8cN2fedW9PDnx Jp3mvTPv1zJE&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20War%20for%20American%20Independence&f=false
7. Dull J. R. *The French navy and American independence*. Princeton University Press, 2015. 460 p. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781400868131/html?lang=de>
8. Mackesy P. British Strategy in the War of American Independence. *Revolutions in the Western World 1775–1825*. Routledge, 2017. P. 87-105.

Тема 5. Французька революція кінця XVIII ст. Семінарське заняття №6.

Завершення Французької революції. Консульство (2 год.)

Мета: дослідити процеси розгортання подій Французької революції, визначити діяльність Ж. Ж. Дантона та М. Робесп'єра, охарактеризувати підсумки і значення Французької революції та проаналізувати розгортання наполеонівських війн за часів Консульства.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Завершення Французької революції. Консульство»).

План

1. Повалення монархії та встановлення республіки.
2. Встановлення якобінської диктатури. Внутрішня та зовнішня політика.
3. Термідоріанський переворот. Політика Директорії.
4. Прихід до влади Н. Бонапарта. Консульство.
5. Наполеонівські війни періоду Консульства.

Основні терміни та поняття: Комуна Парижу, Національний конвент, жирондисти, монтаньяри, терор, гільйотина, санкюлоти, диктатура, Декрет про «підозрілих», термідоріанці, Директорія, перша антифранцузька коаліція, переворот

18 брюмера, Консульство, конкордат, друга антифранцузька коаліція.

Завдання для самостійної роботи

1. Ідеологія жирондистів та якобінців: порівняльний аналіз.
2. Військове мистецтво періоду Французької революції.
3. Історичний портрет Ж. Ж. Дантона.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Історичний портрет М. Робесп'єра.
2. Початок та розвиток військової кар'єри Н. Бонапарта.

Теми рефератів

1. Внутрішня політика Директорії та Консульства: порівняльний аналіз.
2. Етапи в діяльності французького Конвенту.
3. Еволюція термінології Французької революції в історичній літературі.

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, звернути увагу на причини, які призвели до повстання у Парижі 10 серпня 1792 р. Діяльність Національного конвенту радикалізувала ситуацію (революційний терор). Необхідно проаналізувати причини проголошення республіки, військових перемог та страти короля Людовіка XVI. Окрему увагу слід зосередити на угрупованнях Конвенту, що мало вплив на розвиток подій.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно пов'язати поразки на фронтах і нестачу продуктів з приходом до влади монтаньярів, які звинувачували жирондистів у «зраді». Керівництво перейшло до Комітету громадянського порятунку на чолі з М. Робесп'єром. Велику роль відіграло створення патріотичної армії, де «зійшла зірка» молодого офіцера Н. Бонапарта. Здобувачу освіти потрібно охарактеризувати революційний терор та спроби радикалізувати внутрішнє життя. Проте зникнення зовнішньої загрози призвело до підготовки нового перевороту.

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на процес здійснення перевороту поміркованими силами Конвенту 9 термідора, що супроводжувалося насильством над якобінцями. Характеризуючи внутрішню політику необхідно визначити заходи, здійсненні в інтересах нових еліт. При цьому новий політичний режим придушував рухи як прихильників «старого порядку», так і санкюлотів. Стабільність чотирирічного правління Директорії забезпечували постійні військові перемоги над збройними силами першої антифранцузької коаліції. Окрему увагу необхідно звернути на італійську та єгипетську військові кампанії Н. Бонапарта.

В аналізі **четвертого питання** необхідно охарактеризувати причини та сили, які здійснили переворот 18 брюмера. Внутрішня політика періоду консульства була спрямована на збереження здобутків Французької революції та сприяла прогресу країни. Здобувачу потрібно проаналізувати організацію державної влади за Конституцією 1799 р. та визначити заходи Н. Бонапарту заради досягнення національного примирення.

У **п'ятому питанні** потрібно вказати на основні події війн з другою

антифранцузькою коаліцією. Необхідно визначити цілі, які ставили перед собою Франція та її суперники під час наполеонівських війн. Використовуючи карту здобувач повинен проаналізувати хід та наслідки переможних для першого консула війн, що проявилось у захопленні нових територій та використанні їх ресурсів.

Тестові завдання

1. Який документ визначав організацію влади періоду консульства?

- А Конституція 1799 р.; Б указ Наполеона Бонапарта;
В акт Конвенту 1800 р.; Г Цивільний кодекс Наполеона.

2. Вкажіть одного з очільників якобінці:

- А Ж. Ж. Дантон; В абат Сієс;
Б Мірабо; Г Каміль Демулен.

3. Вкажіть одного з очільників жирондистів, страченого якобінцями:

- А Ж. Ж. Дантон; В абат Сієс;
Б Мірабо; Г Ж.-П. Бріссо.

4. Вкажіть одного з очільників Директорії:

- А П. Баррас; В абат Сієс;
Б Мірабо; Г Ж.-П. Бріссо.

5. Смерть якого з діячів якобінського руху знайшла відображення у мистецтві та призвела до посилення революційного терору?

- А Ж.-П. Марат; В абат Сієс;
Б Мірабо; Г Ж.-П. Бріссо.

6. Який похід Наполеона відбувався у 1798–1799 рр?

- А єгипетський; Б італійський;
В австрійський; Г швейцарський.

7. Визначте поняття, які належать до доби Консульства:

1. Трибунат.
2. Французький банк.
3. «громадянин Бонапарт».
4. єгипетський похід.
5. поразка першої антифранцузької коаліції.
6. термідоріанець.

- А 1, 2, 3; Б 2,3,5 В 1,2,4; Г 3,5,6.

8. Установіть відповідність між подією та її наслідком:

А	повернення Н. Бонапарта до Франції	1	поразка першої антифранцузької коаліції
Б	італійський похід	2	створення Батавської республіки
В	захоплення Бельгії та Голландії	3	переворот 18 брюмера
Г	страата короля	4	проголошення республіки
	перемога при Вальмі	5	

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А якобінці;
- Б термідоріанці;
- В жирондисти;
- Г Консульство.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А переворот 9 термідора;
- Б переворот 18 брюмера;
- В вдале повстання санкюлотів;
- Г початок роботи Конвенту.

Додаткова література

1. Боднар Т. Вплив внутрішньополітичних реалій на сприйняття Французької революції у Великій Британії. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Т. 1. № 13. С. 249-257.
2. Bertaud J. P. *The Army of the French Revolution*. Princeton University Press, 2019. 381 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=bEaHDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=g29ArIrgBA&sig=rQUJTzUbmoB-jkYsYPCKW6T5ik0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
3. Carlyle T. *The French Revolution*. Oxford University Press, 2019. 405 p. URL: <http://www.public-library.uk/ebooks/37/41.pdf>
4. Tackett T. *The coming of the terror in the French Revolution*. Harvard University Press, 2015. 463 p. URL: <https://www.thecharnelhouse.org/wp-content/uploads/2016/03/timothy-tackett-the-coming-of-the-terror-in-the-french-revolution.pdf>
5. Baczko B. *Ending the Terror: The French Revolution after Robespierre*. Cambridge University Press, 1994. 284 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=IBX4-PoMuHIC&oi=fnd&pg=PA1&dq=terror+french+revolution+robespierre&ots=94Xyi4BRHy&sig=WZtjWq2dWZ4a3My2AYTxcn2bfJw&redir_esc=y#v=onepage&q=terror%20french%20revolution%20robespierre&f=false
6. Mahan A. T. *The influence of sea power upon the French revolution and empire*. DigiCat, 2022. 266 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=sPKbEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT38&dq=french+revolution+and+empire&ots=ytR367DRUW&sig=RRYsVRFvfwml92f5kj c9cRYmO8&redir_esc=y#v=onepage&q=french%20revolution%20and%20empire&f=false
7. O'Rourke K. H. The worldwide economic impact of the French Revolutionary and Napoleonic Wars, 1793–1815. *Journal of Global History*. 2006. Vol. 1 (1). P. 123-149. URL: <https://www.tcd.ie/Economics/staff/orourkek/offprints/JGH%202006.pdf>
8. Mikaberidze A. *The Napoleonic Wars: A Global History*. Oxford University Press, 2020. 936 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=SZjFDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=KUyOZ6q2Ce&sig=of_PzIDS7SI2UyehDf6tDcstZZ4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

9. Briggs E., Clavin P. Modern Europe, 1789-Present. Routledge, 2003. 478 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=jMYFBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Briggs+E.,+Clavin+P.+Europe+of+the+New+and+Modern+Times&ots=Xt3RP0kb4E&sig=FTvo8P1H8AUicdVmgE8P0DIGwDU&redir_esc=y#v=onepage&q=Briggs%20E.%20Clavin%20P.%20Europe%20of%20the%20New%20and%20Modern%20Times&f=false

Тема 6. США наприкінці XVIII – у 60-і роки XIX ст. Громадянська війна Семінарське заняття №7.

Громадянська війна (2 год.)

Мета: дослідити передумови, особливості, хід бойових дій та наслідки Громадянської війни в США та проаналізувати процес здійснення Реконструкції Півдня.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Сполучені Штати Америки»).

План

1. Передумови та причини Громадянської війни.
2. Громадянська війна. Хід бойових дій.
3. Закони про гомстеди та ліквідацію рабства.
4. Реконструкція Півдня.
5. Наслідки та значення Громадянської війни.

Основні терміни та поняття: Аболіціонізм, акр, амністія, гомстеди, конфедерати, латифундія, республіканці, демократи, резервація, скватерство, суд Лінча, федералісти, янкі.

Завдання для самостійної роботи

1. Повстання Джона Брауна.
2. Двопартійна система напередодні Громадянської війни.
3. «Компроміс у Міссурі».

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Рух аболіціонізму.
2. План Анаконда. Похід до моря.

Теми рефератів

1. Історичний портрет А. Лінкольна.
2. Найбільші битви Громадянської війни.
3. Становище афроамериканців під час Реконструкції Півдня.
4. Громадянська війна і Реконструкція Півдня на сторінках роману М. Мітчелл «Віднесені вітром»

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, здобувач освіти має, насамперед, звернути увагу на передумови Громадянської війни: неможливість існування двох господарських систем: рабовласницької на Півдні та вільнонайманої на Півночі. При цьому спроби південних штатів зазнавали невдач через опір верховної влади. Різними були бачення митних тарифів та участі центральної влади в управлінні країною. Переломний момент у протистоянні Півночі та Півдня настав у 1861 р. з обранням президентом північанина Авраама Лінкольна.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно охарактеризувати розвиток подій після зміни у верховній владі: створення Конфедерації Американських Штатів на чолі з Джеферсоном Девісом. Перший етап можна оцінювати як боротьбу за збереження єдності, адже три штати з рабством залишилися у складі США. Здобувачу освіти потрібно порівняти потенціал воюючих сторін. Скасування рабства відкрило другий етап у війні – до війська федератів вступило 200 тис. темношкірих громадян. Необхідно охарактеризувати хід та наслідки битви під Геттісбергом 1863 р.

У **третьому питанні** необхідно детально охарактеризувати два законодавчі акти, які дозволили федератам змінити хід війни: закони про гомстеди та скасування рабства. Здобувач освіти, використовуючи тексти, подає детальний аналіз документів та визначає їх вплив на перебіг подій Громадянської війни у США. Окрему увагу необхідно звернути на постать Авраама Лінкольна, його роль у прийнятті цих законів.

В аналізі **четвертого питання** необхідно охарактеризувати причини проведення Реконструкції після завершення Громадянської війни. Потрібно визначити основні складові «м'якої» та «радикальної» реконструкцій. Слід проаналізувати основні складові політики перетворень і визначити вплив військових на ці процеси. Значну роль відіграла ратифікація південними штатами «Закону про воєнну реконструкцію» 1867 р. Розширення прав афроамериканців призвело до виникнення та розвитку Ку-клукс-клану. Насамкінець потрібно проаналізувати наслідки прийняття «Закону про загальну амністію» 1872 р. та причини згорання Реконструкції після президентських виборів 1876 р. Компроміс 1877 р. історики вважають завершенням Реконструкції.

У **п'ятому питанні**, підсумовуючи матеріал попередніх чотирьох запитань, здобувач приходить до висновків, що завершення війни дозволило федератам зберегти єдність держави, визначити фермерський шлях розвитку та змінити владну еліту. Це дало можливість Сполученим Штатам Америки досягти швидких темпів зростання.

Тестові завдання

1. Закон про гомстеди був спрямований на вирішення ... питань:

А економічних;	Б політичних;
В політичних;	Г стабілізуючих.

2. Вкажіть президента Конфедерації:

А Роберт Лі;	В Дж. Девіс;
Б С. Кватро;	Г Р. Паттон.

3. За допомогою Реконструкції Півдня федерати намагалися вирішити ... завдання:

- А військові; В соціальні;
 Б політичні; Г стабілізуючі.

4. Еліти промислово розвиненої Півночі не була зацікавлені в збереженні рабства на Півдні через:

- А виснажені технічними культурами (бавовна, тютюн) землі постачали неякісну сировину на підприємства Півночі;
 Б плантатори гальмували промисловий розвиток країни;
 В представники Півдня переважали в органах влади.
 Г виникали конфлікти за оволодіння вільними землями на Заході.

5. Коли було скасовано рабство?

- А 1861 р.; В 1862 р.;
 Б 1863 р.; Г 1867 р.

6. Коли було прийнято закон, який дозволяв бажаним, за умови лояльності, отримати ділянку землі для заснування ферми?

- А 1861 р.; В 1862 р.;
 Б 1863 р.; Г 1867 р.

7. Визначте поняття, які належать до періоду Громадянської війни та Реконструкції:

1. гомстед.
2. федерати.
3. Ку-клукс-клан.
4. «дипломатія долара».
5. СОІ.
6. «рейганоміка».

- А 1, 2, 3; Б 2, 3, 5 В 1, 2, 4; Г 3, 5, 6.

8. Установіть відповідність між подією та її наслідком:

А	Обрання президентом А. Лінкольна	1	створення Конфедерації Американських штатів
Б	скасування рабства	2	перемога федератів
В	битва під Геттісбергом	3	мобілізація 200 тис. вояків
Г	політична угода демократів та республіканців	4	завершення Реконструкції
		5	перемога конфедератів

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А обрання А. Лінкольна президентом;
 Б битва під Геттісбергом;
 В вбивство А. Лінкольна;
 Г скасування рабства.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А політична угода демократів та республіканців.
 Б початок Реконструкції;
 В закон про гомстеди;
 Г капітуляція конфедератів.

Додаткова література

1. Григорук Н. Формування суспільно-політичних поглядів Авраама Лінкольна. Гілея: науковий вісник. Київ: «Видавництво «Гілея», 2021. Вип. 166 (№ 11). Філософські науки, Політичні науки. С. 19-23.
2. Ростіанов Б. Специфіка державного будівництва в США в період Громадянської війни (1861–1865 рр.). *Теоретичні та прикладні питання державотворення: електрон. наук. фах. вид.* Одеса: ОРИДУ НАДУ, 2015. Вип. 17. С. 41-63. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/buk/E-17.pdf#page=41>
3. Папп К. Висвітлення партизанського руху в громадянській війні 1861-1865 рр. у сучасній американській історіографії. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія».* 2018. вип. 1 (38). С. 92-95. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/25570/1/%d0%9f%d0%b0%d0%bf%d0%bf%20%d0%9a.%d0%a1..pdf>.
4. Троян С. Авраам Лінкольн: постать президента на тлі епохи. *Зовнішні справи.* 2019. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53955/3/8_%d0%90%d0%b2%d1%80%d0%b0%d0%b0%d0%bc_%d0%9b%d0%bd%d0%ba%d0%be%d0%bb_%d0%bd_%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82_%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b7%d0%b8%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b0_%d0%bd%d0%b0_%d1%82%d0%bbi_%d0%b5%d0%bf%d0%be%d1%85%d0%b8.pdf.
5. Parish P. J. *The American Civil War.* Routledge, 2020. 762 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=XEYHEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT35&dq=American+Civil+War&ots=iNPYu9IdCr&sig=6da7PaQIAo_fReXdIWHIymXaD44&redir_esc=y#v=onepage&q=American%20Civil%20War&f=false
6. Warshauer M. *Connecticut in the American Civil War: Slavery, Sacrifice, and Survival.* Wesleyan University Press, 2014. 328 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Ymuv133JwrEC&oi=fnd&pg=PP1&dq=american+civil+war+slavery&ots=5n6KBH1fax&sig=_ff_7duZfm71lbm-Rg0JXtjqv44&redir_esc=y#v=onepage&q=american%20civil%20war%20slavery&f=false
7. Oakes J. Capitalism and slavery and the Civil War. *International Labor and Working-Class History.* № 89. 2016. P. 195-220. URL: <https://www.academia.edu/download/76072197/S0147547915000393.pdf>
8. Dickerson D. L. *The Reconstruction era: primary documents on events from 1865 to 1877.* Greenwood Publishing Group, 2003. 456 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=gXOan-fUeCMC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Reconstruction+era&ots=fkppJwViFX&sig=NCBD-r8uA4B0Pt5N8Z_3MyOd9nA&redir_esc=y#v=onepage&q=Reconstruction%20era&f=false

Модуль II. Європа за доби об'єднання
Тема 8. Початок Вікторіанської епохи Британії.
Семінарське заняття №8.

Початок Вікторіанської епохи у Великій Британії (2 год.)

Мета: дослідити основні тенденції політичного, економічного та соціального розвитку Великобританії на початку Вікторіанської епохи, визначити особливості зовнішньої політики.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Велика Британія» у розділі «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Економічна монополія Великобританії у 50–60-х рр. XIX ст.
2. Панування в Ірландії. Рух феніїв.
3. Становище англійського пролетаріату та робітничий рух.
4. Вільям Гладстон та Бенджамін Дізраелі: суперники-реформатори
5. Зовнішня політика Великої Британії.

Основні терміни та поняття: торі, вігі, майновий ценз, «гнилі містечка», «майстерня світу», палата лордів, палата громад, промисловий переворот, тред-юніони протекціонізм, фрітредерство.

Завдання для самостійної роботи

1. Розвиток профспілкового руху у Великобританії (тред-юніонів).
2. Двопартійна система: конкуренти-союзники.
3. «Східне питання» у зовнішній політиці країни.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Паризький мир 1856 р.: здобутки та невдачі для Великої Британії.
2. Історичний портрет королеви Вікторії.

Теми рефератів

1. «Епоха Пальмерстона» як відображення колоніальної політики Великої Британії.
2. Політичне протистояння В. Гладстона та Б. Дізраелі як фактор позитивних змін у суспільному житті країни.
3. Королева Вікторія та її взаємовідносини з політичними елітами країни.
4. Вчення Р. Оуена та його роль у британському робітничому русі.
5. Порівняльний аналіз політики консерваторів і лібералів стосовно Ірландії.

Методичні рекомендації

Характеризуючи **перше питання** здобувач освіти повинен встановити головні причини економічних успіхів Великої Британії, що дало привід називати країну «майстернею світу». Не останню роль у прогресі відігравала гнучкість британської

влади, яка забезпечила перехід від застарілого протекціонізму до ліберальнішого фрітредерства, що забезпечило розвиток торгівлі та промисловості. Потрібно зупинитися на характеристичні основних галузей: залізничний транспорт, вугільна галузь, металургія. Локомотивом позитивних змін був стабільний розвиток текстильної галузі та швидке зростання кількості парових двигунів. Будь-який розвиток економіки неможливий без стабільної фінансової системи, яка забезпечувалася, у тому числі, успіхами у зовнішній торгівлі та вивозом капіталів.

Розкриваючи **друге питання**, потрібно охарактеризувати суспільно-політичне та соціально-економічне становище колонії Великої Британії – Ірландії після голоду 1845–1846 рр., пов'язаного з неврожаєм картоплі, та невдалого повстання 1848 р. Розглядаючи економічний розвиток, звернімо увагу, що відміна протекціонізму в аграрному секторі призвела до розвитку скотарства. Приступаючи до розгляду руху феніїв, потрібно проаналізувати їх соціальну базу, програмні завдання та мету. Здобувач освіти повинен чітко встановити причини поразки руху у протистоянні з британською владою.

У **третьому питанні** передусім слід зупинитися на зростанні чисельності робітничого класу. У його складі виокремилося дві категорії: некваліфіковані, які отримували порівняно низьку заробітну плату та кваліфікованих, які мали високий рівень життя. Ліквідація «хлібних законів» призвела до здешевлення і доступності продуктів харчування. Це автоматично підвищило життєвий рівень населення. Еволюцію робітничого руху неможливо зрозуміти без аналізу страйкового руху та розвитку профспілкового руху (тред-юніонів). Прискорення зростання робітничого руху необхідно пов'язати з кризою в економіці 1857 р.

У **четвертому питанні** потрібно охарактеризувати головні постаті тогочасного британського політикуму: консерватором Бенджаміном Дізраелі та лібералом Вільямом Гладстоном. Уміння чітко вловлювати прагнення еліти, буржуазії та верхівки робітничого класу не допускати революційних потрясінь призвело до реформування політичного та соціального життя. Важливу роль відіграло проведення реформи 1867 р., яка збільшила чисельність виборців до 2,2 мільйонів, хоча жінки не отримали виборчих прав. На завершення потрібно проаналізувати інші реформи, що дозволило політичній еліті країни надовго зберегти на континенті реноме «найбільш мудрих».

Розглядаючи **п'яте питання** здобувач освіти повинен підкреслити агресивний характер зовнішньої політики, головним спрямуванням якої слугував захист інтересів підприємців. Очільником зовнішньої політики цього періоду був віконт Г. Пальмерстоном з його відомими словами, що у Британії немає постійних союзників, а є лише постійні інтереси. Потрібно зупинитися на колоніальних успіхах колонізаторів в Азії й Африці та встановити різницю у політиці щодо т. зв. «білих» та інших колоній.

Тестові завдання

1. Кардинальні зміни у житті суспільства Великої Британії настали зі змінами у керівництві країни 1837 р. З ким це було пов'язано?

А Вікторія;

Б Б. Дізраелі;

В В. Гладстон;

Г Г. Пальмерстон.

2. Хто з політиків Великої Британії вів боротьбу з пияцтвом, але зазнав поразки?

- А Вікторія; Б Б. Дізраелі;
В В. Гладстон; Г Г. Пальмерстон.

3. Хто з діячів був провідником антиросійської політики у середині XIX ст?

- А Б. Адамс; Б Б. Дізраелі;
В В. Гладстон; Г Г. Пальмерстон.

4. Хто з британських політиків реорганізував шкільну освіту та наступного року реорганізував армію?

- А Б. Адамс; Б Б. Дізраелі;
В В. Гладстон; Г Г. Пальмерстон.

5. За допомогою яких заходів було підкорено Китай?

- А «опіумні війни»; В «похід тисячі»;
Б «обстріл Гуантанамо»; Г підписання мирної рівноправної угоди.

6. Яка політична сила скасувала хлібні закони?

- А консерватори; В ліберали;
Б лейбористи; Г тред-юніони.

7. Визначте поняття, які належать до суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку Ірландії:

- «картопляна хвороба».
- еміграція до США.
- «опіумна війна».
- рух феніїв.
- «хлібні закони».
- «вікторіанство».

- А 1, 2, 3; Б 2, 3, 5 В 1, 2, 4; Г 3, 5, 6.

8. Установіть відповідність між діячем та його діяльністю:

А	Р. Пілл	1	створення Конфедерації Американських штатів
Б	віконт Г. Пальмерстон	2	участь у Східній війні
В	Б. Дізраелі	3	боротьба з пияцтвом
Г	В. Гладстон	4	проведення виборчої реформи 1867 р.
		5	ліквідація палати лордів

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А коронація королеви Вікторії;
Б заборона праці жінок і дітей на шахтах;
В виникнення Національного конгресу тред-юніонів;
Г «опіумна війна».

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А початок Східної війни.
Б завершення «опіумної війни»;

- В голод в Ірландії;
Г повстання сипаїв у Індії.

Додаткова література

1. Longford E. *Queen Victoria*. Hachette UK, 2019. 720 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=B90DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Queen+Victoria&ots=ww-cPcL2tS&sig=TJkh2PleNmb0QsiPoiMHAkIpsdE&redir_esc=y#v=onepage&q=Queen%20Victoria&f=false
2. Bartley P. *Queen Victoria*. Routledge, 2016. 318 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=AFqFCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Queen+Victoria&ots=wpEli8U85a&sig=-fnS64dE0hV11McmSm4C67zNrK4&redir_esc=y#v=onepage&q=Queen%20Victoria&f=false
3. Erickson C. *Her Little Majesty: The Life of Queen Victoria*. Simon & Schuster, 2002. 304 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-GcQDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA7&dq=related:c2MAvQ5cEO8J:scholar.google.com/&ots=qaJrCke8Qe&sig=E_Xx7xmSA5Iog5aWm1gSmzuMitw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
4. Kirsch A. *Benjamin Disraeli*. Schocken, 2008. 288 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=dYOw2W0w6z4C&oi=fnd&pg=PA181&dq=benjamin+disraeli+prime+minister&ots=dX6-yQd-hc&sig=Ke-ejn-gBi-yyI7aun72D0RwvI8&redir_esc=y#v=onepage&q=benjamin%20disraeli%20prime%20minister&f=false
5. Bebbington D. *William Ewart Gladstone: Faith and Politics in Victorian Britain*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 1993. 270 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=jEzV7PYYe5kC&oi=fnd&pg=PR7&dq=William+Ewart+Gladstone&ots=u0IebGoea9&sig=XwdEBojx-Q-XN_4deM9m0WhgYIM&redir_esc=y#v=onepage&q=William%20Ewart%20Gladstone&f=false
6. Winstanley M. J. *Gladstone and the Liberal party*. Routledge, 2006. 90 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=H7WJAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=william+gladstone+liberal&ots=VGvIHxN5Q&sig=02EMkxvBCHM35e9VRRjG1gqESJM&redir_esc=y#v=onepage&q=william%20gladstone%20liberal&f=false
7. Дейвіс Н. *Європа: Історія*. Київ: Основи, 2001. 1463 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
8. Briggs E., Clavin P. *Modern Europe, 1789-Present*. Routledge, 2003. 478 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=jMYFBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Briggs+E.,+Clavin+P.+Europe+of+the+New+and+Modern+Times&ots=Xt3RP0kb4E&sig=FTvo8P1H8AUicVmgE8P0DIgwDU&redir_esc=y#v=onepage&q=Briggs%20E.%20Clavin%20P.%20Europe%20of%20the%20New%20and%20Modern%20Times&f=false

Тема 10. Боротьба за об'єднання Італії.

Семінарське заняття №9.

Боротьба за об'єднання Італії (2 год.)

Мета: дослідити передумови та головні події початкового періоду Рісорджименто в Італії (50–60-ті рр. XIX ст.), визначити процес утворення Італійського королівства та охарактеризувати завершення процесу об'єднання Італії.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Теми: «Німеччина та Італія» і «Об'єднання Німеччини та Італії» у розділі «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Національно-визвольний рух в італійських землях після придушення «весни народів».
2. П'ємонт. Камілло Кавур і його «об'єднання згори».
3. Похід «тисячі» Джузеппе Гарібальді і «об'єднання знизу».
4. Завершення об'єднання Італії «зверху». Утворення Італійського королівства.
5. Значення й особливості, характер і рушійні сили Рісорджименто.

Основні терміни та поняття: П'ємонт, австрійські володіння, Ватикан, Папська область, карбонарій, «Молода Італія», Рісорджименто, «червона тисяча», шляхи об'єднання, Савойська династія.

Завдання для самостійної роботи

1. Франко-італо-австрійська війна 1859 р.: спроба об'єднання «згори».
2. Етапи Рісорджименто.
3. «Молода Італія» у спробах об'єднання Італії.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Внутрішня політика Камілло Кавура.
2. Історичний портрет Дж. Гарібальді.

Теми рефератів

1. Італія у полі зору Наполеона III.
2. Історичний портрет Камілло Кавура.
3. Складнощі взаємовідносин влади та папства.

Методичні рекомендації

При розгляді **першого питання** насамперед необхідно визначити, які держави і чий володіння були на Апеннінському півострові. «Весна народів» знайшла відображення в італійських державах, але зазнала поразки. Це знайшло відображення у реакційній політиці, яка запанувала на Апеннінах. Тому потрібно визначити особливості політичних режимів як незалежних держав, так становище у володіннях Австрії. Особливу увагу потрібно звернути на розвиток республікансько-демократичного та помірковано-ліберального напрямів

національного руху в 1850-ті рр. Головну роль у спробах об'єднання цього періоду відігравав Дж. Мадзіні.

У **другому питанні** здобувачі освіти характеризують процес розвитку Сардинського королівства, де проводилися модернізаційні реформи. Прихильник поміркованого лібералізму, який обіймав посаду прем'єр-міністра, Камілло Кавур (1850–1861) завдяки ліберальним реформам зробив П'ємонтську державу найуспішнішою в регіоні та взірцем для наслідування. Політик пропагував дипломатичний шлях об'єднання «згори», вважаючи, що Рісорджименто буде успішним лише у випадку втручання великих держав, які мали змусити Австрійську імперію полишити Апенніни. При цьому К. Кавур залучив на свій бік національного героя Дж. Гарібальді. Використовуючи союз зі Францією він спромігся після війни з Австрійською імперією приєднати частини Північної та Центральної Італії.

У **третьому питанні** здобувачу освіти потрібно проаналізувати внутрішньополітичний розвиток Неаполітанського королівства та охарактеризувати причини та хід повстання на Сицилії. Слід пов'язати з повстанням запрошення Дж. Гарібальді та встановити процес підготовки до походу. Головну увагу потрібно звернути на успішність дій «червоної тисячі», яка зуміла перемогти регулярне військо. Унаслідок цих процесів вдалося приєднати Південь Апеннін до Сардинського королівства. Окремий сюжет потрібно присвятити взаємовідносинам Дж. Гарібальді та К. Кавура.

У **четвертому питанні** необхідно визначити шляхи легітимізації приєднання Неаполітанського королівства до Сардинії. Одразу ж північноіталійські ліберали розпочали реформування Півдня. 17 березня 1861 р. в урочистій обстановці було проголошено створення Італійського королівства. Проте на Півдні (колишнє Неаполітанське королівство) відбулися виступи протесту, що мало наслідком початок громадянської війни. Для придушення реакціонерів було використано 120-тисячне військо. Дж. Гарібальді не полишав спроб завершити об'єднання Італії. Завершення Рісорджименто було пов'язане з приєднанням Венеції та Риму (необхідно проаналізувати ці події).

У **п'ятому питанні** передусім слід визначити значення Рісорджименто для італійського народу. Окремий сюжет варто присвятити зовнішньополітичному аспекту Рісорджименто. Особливостями процесу виступало поєднання «об'єднання згори» К. Кавура з революційними виступами «знизу», очолюваними Дж. Гарібальді. Здобувачам освіти слід встановити характер та рушійні сили Рісорджименто, порівняти їх з процесом об'єднання у Німеччині.

Тестові завдання

1. Звідки з'явився термін «Рісорджименто»?

А однойменна газета К. Кавура;

Б назва острова Дж. Мадзіні;

В у перекладі з італійської - свобода;

Г французький термін для означення втручання в італійські справи, який «перекочував» до Апеннін.

2. Хто з політиків в Італії уважав, що об'єднання можливе лише за участі однієї з великих країн?

А К. Кавур; Б Дж. Мадзіні;
 В папа Пій Х; Г Дж. Гарібальді.

3. Хто з політиків в Італії для пошуку союзників організував участь 18-тисячного війська у Східній війні?

А К. Кавур; Б Дж. Мадзіні;
 В папа Пій Х; Г Дж. Гарібальді.

4. Яка італійська держава стала центром Рісорджименто?

А Модена; Б Ломбардія;
 В П'ємонт; Г Тоскана.

5. Яку організацію очолював Дж. Мадзіні:

А «Молода Італія»; Б «Велика Італія»;
 В «Об'єднана Італія»; Г «Револьюційна Італія».

6. Хто був лідером помірковано-ліберальної течії Рісорджименто?

А К. Кавур; Б Дж. Мадзіні;
 В папа Пій Х; Г Дж. Гарібальді.

7. Визначте території, які отримала Франція від П'ємонту?

1. Ніцца.
2. Савойя.
3. Тоскана.
4. Модена.
5. Венеція.

А 1, 2; Б 2, 3; В 3, 4; Г 4, 5.

8. Установіть відповідність між діячем та його діяльністю:

А	Дж. Гарібальді	1	зустріч у готелі Пломбер
Б	К. Кавур	2	Італійське королівство
В	Віктор Еммануїл II	3	«червона тисяча»
Г	Дж. Мадзіні	4	«Молода Італія»
		5	будівництво собору св. Павла

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А Пломберська зустріч К. Кавура та Наполеона III;
 Б початок об'єднання Італії;
 В битва при Сольферіно;
 Г передача Франції італійських територій.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А початок Східної війни.
 Б війська Дж. Гарібальді вступили до Неаполя;
 В громадянська війна на Півдні;
 Г приєднання Венеції.

Додаткова література

1. Варварцев М. Джузеппе Гарібальді: морськими шляхами в Україну (1824–1834 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2013. № 22. С. 9-30.
 URL: http://history.org.ua/JournALL/mo/mo_2013_22/2.pdf

2. Garibaldi G. *The Life of General Garibaldi*. AS Barnes, 1877; East India Publishing Company, 2022. 338 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=X2tkAAAAMAAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=Giuseppe+Garibaldi&ots=Xx4iDELMBQ&sig=YlaxfV6RmOLiaeO_OgsPNb0_-pA&redir_esc=y#v=onepage&q=Giuseppe%20Garibaldi&f=false
3. Дейвіс Н. *Європа: Історія*. Київ: Основи, 2001. 1463 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
4. Hearder H. *Cavour*. Routledge, 2014. 226 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=nYyrAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=cd6vSi4hHu&sig=ZNhYUzNDbGhadTJHGAY9zUwDAOg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
5. Beales D., Beales D. E. D., Biagini E. F. *The Risorgimento and the unification of Italy*. Pearson Education, 2002. 298 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=LITHL_rsp04C&oi=fnd&pg=PR8&dq=unification+of+italy+risorgimento&ots=JPTmAkLa_2&sig=VmJp4sXZbQOBDfU6j7wi7HXy808&redir_esc=y#v=onepage&q=unification%20of%20italy%20risorgimento&f=false
6. Clark, Martin. *The Italian Risorgimento*. Routledge, 2013. 176 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=lW3aAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=unification+of+italy+risorgimento&ots=5bkWOS_Ov&sig=ZqBaBd0rmYTbbrxEWoqdOYghM0w&redir_esc=y#v=onepage&q=unification%20of%20italy%20risorgimento&f=false
7. Hearder, Harry. *Italy in the Age of the Risorgimento 1790-1870*. Routledge, 2014. 336 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=RVoSBAQAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=unification+of+italy+risorgimento&ots=u0PVCkVE7L&sig=T46votlzy-oBepFoR0khC79MjNk&redir_esc=y#v=onepage&q=unification%20of%20italy%20risorgimento&f=false
8. Briggs E., Clavin P. *Modern Europe, 1789-Present*. Routledge, 2003. 478 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=jMYFBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Briggs+E.,+Clavin+P.+Europe+of+the+New+and+Modern+Times&ots=Xt3RP0kb4E&sig=FTvo8P1H8AUicdVmgE8P0DIGwDU&redir_esc=y#v=onepage&q=Briggs%20E.%20Clavin%20P.%20Europe%20of%20the%20New%20and%20Modern%20Times&f=false

Тема 12. Міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст.

Семінарське заняття №10.

Міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст. (2 год.)

Мета: дослідити головні проблеми системи міжнародних відносин; визначити причини та перебіг краху віденської системи, наслідки цього процесу; охарактеризувати творення нової системи міжнародних відносин; проаналізувати результати змін у колоніальній політиці європейських країн.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (розділ «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Східне питання та його вплив на систему міжнародних відносин. Розвалювання «віденської системи».
2. Великі країни у процесах об'єднання Італії та Німеччини.
3. Європейські країни та Громадянська війна 1861–1865 рр. у США. Військова інтервенція до Мексики.
4. Кризові явища колоніалізму в Америці.
5. Нові напрями колоніалізму та зміна його методів.

Основні терміни та поняття: «доктрина Монро», «Віденська система», «економічна дипломатія» Г. Пальмерстона, німецьке питання, італійське питання, Східна (Кримська) війна, Східне питання, методи колоніальної політики, об'єднання Німеччини та Італії, Паризький мир 1856 р.

Завдання для самостійної роботи

1. Функціонування «Віденської системи» у першій половині XIX ст.
2. Театри бойових дій Східної війни.
3. Паризький мир 1856 р.: наслідки для Європи.
4. Колоніальні володіння у забезпеченні розвитку економіки.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Боротьба за гегемонію в Європі.
2. Майбутнє Європи: імперії чи однонаціональні держави?

Теми рефератів

1. Європейські країни та Османська імперія: проблема вибудови стосунків.
2. Колоніальна політика в Азії й Африці: спільні та відмінні риси.
3. «Доктрина Монро» та її вплив на Американський континент.

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно визначити причини виникнення Східного питання. Однією з причин було те, що придушення Османською імперією національно-визвольних рухів європейських народів вимагало від країн Європи реакції. Росія, прагнучи гегемонії, готова була «захистити» православних. Волюючи не допустити посилення царизму Велика Британія готова була пожертвувати долею народів заради отримання різноманітних преференцій від Османської імперії. Це протистояння знайшло відображення у Східній війні, детальний аналіз якої необхідно подати. Характеризуючи, з використанням тексту документу, основні положення Паризького миру 1856 р. необхідно відповісти на питання, чому, з його підписанням, настав крах «віденської системи».

У другому питанні здобувачі освіти повинні пов'язати об'єднання Італії та

Німеччини з руйнацією «віденської системи». Планування об'єднання правлячими елітами «згори» вимагало залучення великих держав, які повинні були протистояти одна одній. Визначний вплив на вирішення питання Рісорджименто мала позиція передусім Франції та Наполеона III. Вирішльну роль відіграв дипломатичний талант прем'єр-міністра Камілло Кавура. Питання об'єднання Німеччини «згори» реалізував прем'єр-міністр Пруссії Отто фон Бісмарк. Здобувачам освіти потрібно визначити його заходи, які допомогли нейтралізувати найбільшого противника об'єднання – Францію.

У **третьому питанні** потрібно встановити причини активних спроб Великої Британії, Франції та Іспанії вирішити мексиканські справи. Слід визначити плани кожної країни та з'ясувати причини їх поразок, що мало наслідком падіння авторитету. Громадянська війна 1861–1865 рр. у США означала нові виклики для європейських країн: Велика Британія готова була захищати свої економічні інтереси на Півдні та розпочати інтервенцію на Північ; Російська імперія, ображена Східною війною та принизливим Паризьким миром, готова була виступити проти та завадити інтервенції.

У **четвертому питанні** варто наголосити, що криза старої моделі колоніалізму настала на американському континенті. Спочатку свої американські колонії (майбутня США) втратила Велика Британія, згодом Іспанія. Спробам Великобританії, Іспанії та Франції повернути свої колоніальні володіння та захопити нові за допомогою військової інтервенції завадили підйом національно-визвольних рухів та позиція Сполучених Штатів Америки. Визначальний вплив на колоніальну політику європейських країн у регіоні мало проголошення «доктрини Монро» у 1823 р. Окрему увагу необхідно приділити процесу втрати американських колоній Російською імперією.

Розглядаючи **п'яте питання** необхідно зробити екскурс до наполеонівських війн в Європі, які призупинили на певний час колоніальні захоплення на інших континентах. Здобувачі освіти повинні визначити етапи розширення Британської імперії та Франції. Зростання першої призвело до загострення відносин з Російською імперією в Середній Азії. Проте, якщо у цьому регіоні британці здобули перемогу, то в Афганістані вони зазнали поразки. Окремий сюжет необхідно присвятити аналізу політики європейських країн на Далекому Сході, що проявилось у нав'язуванні нерівноправних договорів (передусім у Китаї).

Тестові завдання

1. Яка подія призвела до першого загострення східного питання?

А грецьке повстання 1821 р.; В); Г) однойменна газета К. Кавура;

Б Адріанопольський мир 1829 р.

В конфлікт у Єрусалимі за ключі від Гробу Господнього;

Г початок Східної війни.

2. У 1830-х рр. Османська імперія опинилася на межі краху. Що спричинило це?

А торгівельна експансія британців;

Б поразка у війні з Росією;

- В** торгівельна експансія арабів;
Г виступи єгипетського шаха Мухамеда-Алі.

3. Приводом до Східної війни стало?

- А** релігійний конфлікт у Єрусалимі;
Б спроба Російської імперії узяти під контроль чорноморські протоки;
В нота протесту князя О. Горчакова;
Г капітуляція французьким купцям.

4. Чим завершилася облога Севастополя під час Східної війни?

- А** взяття союзниками міста;
Б зняття облоги;
В відступ союзників після Паризького миру;
Г перемогою росіян на р. Чорній

5. Скільки тривала облога Севастополя під час Східної війни?

- А** 7 місяців; **Б** 8 місяців;
В 10 місяців; **Г** 11 місяців.

6. Яка з країн-учасниць «віденської системи» виступала проти Рісорджименто?

- А** Франція; **Б** Австрійська імперія;
В Російська імперія; **Г** Пруссія.

7. Визначте умови Паризького мирного договору 1856 р. (3 правильні відповіді)

1. Російську імперію позбавили права мати чорноморський військовий флот;
2. Росію позбавили Південної Бессарабії та Криму;
3. Росію примусили зруйнувати свої фортеці на чорноморському узбережжі;
4. Російська імперія втратила Південну Бессарабію та гирло Дунаю;
5. Росії повернули Севастополь;
6. Польські землі отримали право на автономію у складі Російської імперії.

8. Установіть відповідність між країною та її зовнішньополітичною діяльністю:

А	США	1	«доктрина Монро»
Б	Італія	2	намагання взяти під контроль чорноморські протоки
В	Російська імперія	3	18-тисячне військо у Східній війні
Г	Франція	4	консервація існуючої системи
		5	спроба встановити гегемонію

9. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А** Східна війна;
Б Громадянська війна у США;
В війна між Австрією та Пруссією;
Г Проголошення створення Італійського королівства.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

- А** Паризький мир.
Б «доктрина Монро»;
В початок Реконструкції Півдня у США;

Додаткова література

1. Briggs E., Clavin P. *Modern Europe, 1789-Present*. Routledge, 2003. 478 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=jMYFBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Briggs+E.,+Clavin+P.+Europe+of+the+New+and+Modern+Times&ots=Xt3RP0kb4E&sig=FTvo8P1H8AUicdVmgE8P0DIGwDU&redir_esc=y#v=onepage&q=Briggs%20E.%20Clavin%20P.%20Europe%20of%20the%20New%20and%20Modern%20Times&f=false
2. Машевський О. Проблема Чорноморських проток у міжнародних відносинах останньої третини XIX століття: історіографія проблеми. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2007. № 89-90. С. 23-26. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKNU_Ist_2007_89-90_9.pdf
3. Дейвіс Н. *Європа: Історія*. Київ: Основи, 2001. 1463 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
4. Хижняк І. *Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918)*. ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 224 с. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/3780/1/p10_15.pdf
5. Машевський О. Чинник Чорноморських проток у міжнародних відносинах: західна історіографія проблеми. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2013. №1 (1). С. 164-173. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlui_2013_1\(1\)_21.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlui_2013_1(1)_21.pdf)
6. Buzan B., Lawson G. The global transformation: The nineteenth century and the making of modern international relations. *International studies quarterly*, 2013. № 59(1). P. 620-634. URL: https://eprints.lse.ac.uk/44894/1/_libfile_REPOSITORY_Content_Lawson%20G_The%20global%20transformation%20the%20nineteenth%20century%20and%20the%20making%20of%20modern%20international%20relations_The%20global%20transformation%20the%20nineteenth%20century%20and%20the%20making%20of%20modern%20international%20relations%20%28LSERO%29.pdf
7. Green D. M. (Ed.). *The Two Worlds of Nineteenth Century International Relations: The Bifurcated Century*. Routledge, 2018. 222 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=sjZ7DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT13&dq=International+Relations+in+the+Nineteenth+Century.&ots=muh0z3YIMs&sig=0EmkEoz7Z4vIZMHn1hfHVJyu_Q&redir_esc=y#v=onepage&q=International%20Relations%20in%20the%20Nineteenth%20Century.&f=false

**Питання до заліку з освітньої компоненти
«Нова історія країн Європи та Америки»
(частина I)**

1. Визначте поняття «нова історія» та її періодизацію.
2. Охарактеризуйте предмет та методи вивчення курсу Нової історії країн Європи та Америки.
3. Проаналізуйте основні складові Великих географічних відкриттів. Визначте особливості їхнього здійснення різними європейськими країнами.
4. Охарактеризуйте політичні, економічні, соціальні, демографічні наслідки Великих географічних відкриттів.
5. Визначте поняття «капітал», охарактеризуйте процес первісного накопичення. Які два шляхи утвердження капіталістичного ладу вам відомі?
6. Проаналізуйте генезис соціально-політичної структури капіталістичної доби.
7. Охарактеризуйте зміни світоглядних позицій капіталістичної стадії.
8. Проаналізуйте причини, хід та наслідки Нідерландської буржуазної революції.
9. Охарактеризуйте процеси Реформації та контрреформації в Європі.
10. Проаналізуйте причини, основні події та наслідки Тридцятилітньої війни в Європі (1618–1648 рр.).
11. Охарактеризуйте події Селянської війни 1525 р. в Німеччині.
12. Яким було соціально-економічне та політичне становище Англії напередодні революційних подій.
13. Охарактеризуйте боротьбу парламенту Англії проти абсолютизму Якова та Карла Стюартів.
14. Порівняйте програмні вимоги індепендентів, левеллерів і дигерів під час Англійської революції.
15. Якими були характер, рушійні сили та особливості Англійської революції.
16. Проаналізуйте події Громадянської війни в Англії. В яких умовах відбулося проголошення республіки.
17. Охарактеризуйте протектора О. Кромвеля та події реставрації Стюартів.
18. Яким було історичне значення Англійської революції
19. Визначте причини та проаналізуйте початковий етап боротьби колоністів Америки проти метрополії.
20. Охарактеризуйте «Декларацію незалежності США». Яку роль відіграли «Статті конфедерації».
21. Проаналізуйте основні етапи Війни за незалежність США
22. Охарактеризуйте значення Конституції США 1787 р. та Білля про права 1791 р. для розвитку молодого держави.
23. Якими були соціальна структура та економічний стан Франції у XVII – XVIII ст.
24. Якою була розстановка політичних сил у Франції напередодні

революційних подій.

25. Визначте причини виникнення революційної ситуації у Франції наприкінці XVIII ст.

26. Охарактеризуйте положення Конституції Франції 1791 р. Якими були наслідки її прийняття?

27. Проаналізуйте діяльність жирондистів у Франції

28. Охарактеризуйте диктатуру якобінців. Якими були причини її падіння.

29. Дайте характеристику термідоріанському режиму у Франції. Директорія.

30. Проаналізуйте причини, хід та наслідки перевороту 18 брюмера 1799 р. Охарактеризуйте консульство Наполеона Бонапарта.

31. Встановіть наслідки та значення Французької революції кінця XVIII ст.

32. Визначте соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток США після Війни за незалежність (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

33. Якою була розстановка класових і політичних сил у США середини XIX ст. Визначте причини виникнення конфліктної ситуації.

34. Охарактеризуйте хід наслідки Громадянської війни в США.

35. Визначте зміст та наслідки прийняття законів у США про гомстеди та ліквідацію рабства.

36. Проаналізуйте процес Реконструкції Півдня в США.

37. Охарактеризуйте термін «промисловий переворот». У чому проявлялися його особливості у Великобританії, Франції, США, Німеччині?

38. Визначте основні події періоду імперії Наполеона Бонапарта. Яким було законодавство цього періоду?

39. Яким було місце наполеонівської Франції у Європі?

40. Охарактеризуйте процес Реставрації Бурбонів у Франції.

41. Якими були причини, хід і наслідки Віденського конгресу 1814–1815 рр?

42. «Священний союз» та його вплив на систему міжнародних відносин.

43. Охарактеризуйте причини та наслідки революцій 1830 та 1848–1849 р. у Франції. Визначте функціонування Другої республіки. Чому вона потерпіла поразку?

44. Означте причини, хід та наслідки Березневої революції 1848 р. в Пруссії. Якими були наслідки поразки?

45. Визначте хід революційних подій 1848-в Австрійській імперії.

46. Революція 1848–1849 рр. в Угорщині: причини, хід та наслідки.

47. Розкрийте процес завершення промислової революції у Великобританії. Чому вона втратила світову промислову монополію?

48. Охарактеризуйте початок Вікторіанської епохи. Якою була зовнішня і колоніальна політика у 30–60-х рр. XIX ст?

49. Визначте основні складові чартизму. Якою була політика британської влади у соціальній сфері?

50. Проаналізуйте процес реформування Великобританії Вільямом Гладстоном та Бенджаміном Дізраелі.

51. Дайте характеристику політичному, економічному та соціальному

розвитку Другої імперії Наполеона III (1852–1870).

52. Якою була зовнішня політика імперії Наполеона III?
53. Охарактеризуйте процес об'єднання Німеччини.
54. Якими були міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст?
55. Охарактеризуйте процес Рісорджименто в Італії.

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти

Кожне завдання, виконане здобувачем освіти на семінарському занятті, оцінюється за 100-бальною шкалою:

95 – 100 балів	«відмінно»	здобувач освіти дає змістовну відповідь з використанням додаткової літератури та джерел передусім іноземною мовою, здійснює власний аналіз і висновки, постійно доповнює протягом заняття; вчасно та повністю готовий до всіх питань заняття (усно та письмово), у тому числі підготовлено доповідь або реферат на одну із запропонованих тем, змістовно виконано всі, без винятку, завдання семінарського заняття.
90 – 94 балів		Здобувач освіти подав змістовну відповідь із використанням додаткової літератури та джерел передусім іноземною мовою, запропонував власний аналіз і висновки з питань та хоча б одного разу доповнив до інших питань протягом заняття; при цьому спостерігаються деякі неточності при висвітленні питань; забезпечено вчасну повну готовність до всіх запитань заняття (усно та письмово); своєчасно та повністю виконано всі завдання семінарського заняття з певними помилками.
83 – 89 балів	«добре»	Здобувач освіти змістовно відповів або здійснив кілька суттєвих і якісних доповнень під час заняття з використанням додаткової літератури українською мовою; при цьому допущено певні неточності у відповіді, спостерігається недоопрацювання окремих питань чи підпитань; неможливість здійснити власні аналіз і висновки до запитань; при цьому є вчасна готовність відповідей на всі запитання заняття (усно та письмово) або вчасне виконання завдань семінарського заняття з окремими неточностями / недоопрацюваннями окремих питань.
74 – 82 балів		Здобувач освіти надав змістовну відповідь або декілька доповнень на занятті з використанням основної та додаткової літератури; проте допущено неточності та неналежне опрацювання окремих запитань; здійснено своєчасне змістовне виконання завдань семінарського заняття з неточностями / недоопрацюваннями з окремих питань.
67 – 73 балів	«задовільно»	Здобувач освіти відповідає на питання на основі лекційного матеріалу, при цьому використано певну додаткову літературу; здійснено одне чи кілька невеликих суттєвих доповнень до питань заняття; недостатні власні аналіз та висновки; виявлено неповну готовність до всіх або окремих питань заняття (усно та письмово); пасивна участь здобувача при повній письмовій готовності може оцінюватись за результатами можливого усного опитування від 60 до 73 балів протягом заняття або після нього.
60 – 66 балів		Відповідь здобувача освіти непослідовна, неточна та фрагментарна, здійснена на основі переважно лекційного матеріалу, відсутність доповнень або несуттєві доповнення до питань заняття; неякісні власні аналіз та висновки; неготовність до окремих питань заняття (усно та письмово); невчасне виконання / невиконання окремих завдань семінарського заняття (у встановлені строки).

45 – 59 балів	«незадовільно»	Здобувач освіти демонструє слабе або дуже слабе знання більшості питань на основі лекційного матеріалу; відсутні доповнення до питань; не може робити власні аналіз і висновки до питань; неготовність до більшості питань семінарського заняття або невиконання у встановлені терміни більшості завдань семінарського заняття
25 – 44 балів		Незнання або дуже слабе знання здобувачем освіти всіх або майже всіх питань на основі лекційного матеріалу; відсутні доповнення до питань; не може здійснити власні аналіз і висновки до запитань; не готовий до всіх або майже всіх питань семінарського заняття (усно та письмово) або не виконано у встановлені строки завдань до семінарського заняття.
0 – 24 балів	«незадовільно» без перескладання	Здобувач освіти за допомогою викладача здатен розпізнати зміст освітньої компоненти, але при аналізі не може навести приклади; розпізнає окремі поняття освітньої компоненти, вірно здатен відповісти на конкретні запитання «так» чи «ні», але пояснити не може.

Шевчук А. В. Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять з освітньої компоненти «Нова історія країн Європи та Америки» (частина І). Житомир: Вид. ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 51 с.

Підписано до друку . Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Таймс. Ум.-дрк. арк. 1,7.

Наклад 100. Зам.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ЖТ №10 від 07.12.2004 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua